

HELSINGIN YLIOPISTO

Keski-ikäisen naisen kehitys Eeva Kilven *Naisen päiväkirjassa*

Kirjallisuudentutkimuksen maisteriohjelma
Maisterintutkielma

Laatija:
Noora Laitinen

Ohjaaja:
Professori Riikka Rossi

21.5.2025
Helsinki

Tiedekunta: Humanistinen tiedekunta

Koulutusohjelma: Kirjallisuudentutkimuksen maisteriohjelma

Opintosuunta: Kotimainen kirjallisuus

Tekijä: Noora Laitinen

Työn nimi: Keski-ikäisen naisen kehitys Eeva Kilven *Naisen päiväkirjassa*

Työn laji: Maisterintutkielma

Kuukausi ja vuosi: Toukokuu 2025

Sivumäärä: 43 s.

Avainsanat: *Naisen päiväkirja*, Eeva Kilpi, ikääntyminen, naiseus, lajitutkimus, kehitysromaani, naisen kehitysromaani, *Reifungsroman*

Ohjaaja tai ohjaajat: Riikka Rossi

Säilytyspaikka: Helsingin yliopisto

Muita tietoja:

Tiivistelmä:

Tutkielmassa tarkastellaan Eeva Kilven romaania *Naisen päiväkirja* Barbara Frey Waxmanin (1985, 1990) kehittämän *Reifungsromanin* lajin edustajana. Tutkielman tarkoituksena on selvittää, millaista kehitystä *Naisen päiväkirjassa* tapahtuu ja miten teos asettuu *Reifungsromanin* lajiin tai mahdollisesti eroaa siitä.

Reifungsromanin laji on johdettu *Bildungsromanin* eli perinteisen kehitysromaanin lajista, ja siinä keskiöön nousee ikääntyneen, yli 40-vuotiaan naispäähenkilön kypsyminenprosessi. Waxmanin tutkimuksen lisäksi tutkielman lähteinä on käytetty perinteisen kehitysromaanin ja naisen kehitysromaanin teoriaa. Tutkielmassa kuvataan lyhyesti myös kohdeteoksen vastaanoton historiaa, joka valottaa 1970-lukulaisia keskusteluja yhteiskuntaa muuttavasta tunnustuskirjallisuudesta ja sen sukupuolittuneisuudesta.

Tutkielman kohdeteos on Eeva Kilven romaani *Naisen päiväkirja* (1978), joka kuvaa keski-ikäisen kirjailijan elämää kevästä syksyyn. Teos on päiväkirjamuotoinen ja omaelämäkerrallinen. Päiväkirjamerkinnöissä kertoja kuvaa arkisten asioiden lisäksi muun muassa masennustaan, itsenäisyyden ja yksinäisyyden ristiriitaa, kirjoittamisen hankaluutta ja iloa sekä suhdettaan julkisuuteen, aikuisiin poikiinsa ja miesystäväänsä. Teos sai julkaisuaikanaan kritiikkiä muun muassa avoimesta naisen seksuaalisuuden ja naiskehon toimintojen kuvauksestaan.

Tutkielman tulos on, että *Naisen päiväkirjasta* löytyy paljon *Reifungsromanille* tyypillisiä piirteitä. Teos kuvaa *Reifungsromanille* ominaisesti keski-ikäisen naisen sisäistä matkaa, jonka aikana hän kypsyy henkisesti. Lisäksi teos luo uutta kuvaa naisen ikääntymisestä horjuttaessaan nuoruuden ja vanhuuden välisiä raja-aitoja ja haastaessaan myyttiä passiivisesta ikääntymisestä. Ikääntymiskuvausten tutkiminen avaa uusia näkökulmia kirjallisuudentutkimukseen, ja *Reifungsromanin* teoriaa on hyödynnetty toistaiseksi vähän kotimaisen kirjallisuudentutkimuksen kentällä. Tutkimusta olisi mielekäästä jatkaa keskittyen esimerkiksi uudempaan kaunokirjallisuuteen tai keski-ikää myöhempää ikävaiheita käsitteleviin teoksiin.

Sisällysluettelo

1	Johdanto	5
1.1	Tutkimuskysymykset ja teoria	5
1.2	Tutkimusaineisto	6
2	Teoria ja keskeiset käsitteet	9
2.1	<i>Bildungsroman</i>	9
2.2	<i>Reifungsroman</i>	12
3	Kehityskaari	16
3.1	Alkuasetelma: ”Minä teen kuolemaa”	16
3.2	Kehitys: ”Minä paranen nyt”	21
3.3	Loppuasetelma: ”Voima virtaa nyt minuun päin”	33
	Pohdinta	38
	Lähteet	41

1 Johdanto

1.1 Tutkimuskysymykset ja teoria

Ikääntyneet naiset ovat nousseet kirjallisuudessa vuosikymmenten varrella enenevässä määrin sivuhenkilöistä päähenkilöiksi. Teoksissa on kyseenalaistettu kuva ikääntymisestä rappeutumisen aikana ja esitetty, että vanheneminen voi merkitä myös positiivista kehitystä ja uusia mahdollisuuksia. Esimerkkeinä voidaan mainita Doris Lessingin *The Summer Before the Dark* -romaani (1973, suom. *Kesä ennen pimeää*) ja Alice Adamsin *To See You Again* -novellikokoelma (1982). Margaret Morganroth Gulletten (1988, 171–172) arvion mukaan käänne tapahtui 1970-luvun puolivälissä, jonka jälkeen romaaneissa nousi enenevässä määrin esille toivo ja kasvun mahdollisuus myös ikääntyessä. Kirjallisuuden kentällä kehittyi uudenlainen kehitysromaanin alalaji, *Reifungsroman*, joka kuvaa keski-ikäisen tai sitä vanhemman päähenkilön kehitystä (Waxman 1990, 2). Tätä kehitystä pyrin valottamaan maisterintutkielmassani, jossa tutkin keski-ikäisen naisen kehitystä Eeva Kilven romaanissa *Naisen päiväkirja* (1978, tästä eteenpäin NP). Teos oli ilmestymisvuonnaan 1978 rohkea ja kohua herättävä muun muassa keski-ikäisen naisen seksuaalisuuden ja naiskehon toimintojen kuvauksissaan. Nämä aiheet ovat yhä nuoruutta ihailevassa yhteiskunnassa epätavallisia ja olivat sitä etenkin 1970-luvulla.

Tarkastelen *Naisen päiväkirjaa* Barbara Frey Waxmanin (1985, 1990) kehittämän kehitysromaanin alalajin, *Reifungsromanin* kehyksessä. Koska *Reifungsroman* on johdettu *Bildungsromanin* eli kehitysromaanin lajista, hyödynnän tutkimuksessani sekä kehitysromaanin että *Reifungsromanin* teoriaa. Tutkimuskysymykseni ovat, millaista kehitystä *Naisen päiväkirjassa* tapahtuu ja miten teos asettuu *Reifungsromanin* lajiin tai mahdollisesti eroaa siitä. Lähestyn romaania siis lajinäkökulmasta. Käsitän kirjallisuuden lajit Alastair Fowlerin mukaisesti avoimina tyyppinä, joille voidaan lajitradiation avulla koostaa niille ominaisten piirteiden repertuaari. Yksikään teos ei yleensä sisällä kaikkia lajin piirteitä, mutta teosta voidaan tarkastella jonkin lajin kontekstissa, jos siinä on tarpeeksi useita lajin piirteitä. (Fowler 1982, 37–42; 55–56.) Kehitysromaanitulkinnessa tutkittavan teoksen keskiössä on henkilöhahmon kehityksen kuvaus, ja teos jäsentyy tämän kehityksen mukaisesti. Henkilöhahmo ei siis muutu vain jossakin tarinan jaksossa tai

sivujuonessa. (Isomaa 2009, 22.) *Naisen päiväkirjassa* on tulkintani mukaan nähtävissä tarinan läpi kulkeva kehityskertomus.

Tiedostan tutkimuksessani sen, että lajitutkimus on osaltaan haasteellinen lähestymistapa kirjallisuuden tulkintaan. Lajit eivät ole pysyviä luokkia, vaan lajikenttä ryhmittyy jatkuvasti uudelleen. Kaunokirjalliset teokset ovat myös yleensä luettavissa useampien eri lajien kehityksessä. (Isomaa 2009, 12.) *Naisen päiväkirjaa* voisi tutkia siis muustakin näkökulmasta.

Aihe on tärkeä, koska ikääntyminen, erityisesti naisten ikääntymisen tutkiminen, on edelleen harvojen mielenkiinnon kohteena. Ikääntymisen kuvauksia on tutkittu toistaiseksi vähän kotimaisen kirjallisuudentutkimuksen alalla.¹ Vaikka *Naisen päiväkirjan* julkaisuajankohdasta on jo yli 40 vuotta aikaa ja ikääntymisen monimuotoisuuden ymmärtämisessä on tultu monella tapaa eteenpäin, koen, että se tarjoaa silti paljon uusia näkökulmia ikääntymispuheeseen. Päivänvaloon tuodaan kertojan eli ikääntyvän naisen omat kokemukset, tunteet ja toiveet. Tämä on olennaista, koska ikääntymistä on usein kuvattu vain ulkopuolelta käsin ja näin se on tullut muiden kuin ikääntyneiden itse määrittelemäksi.

1.2 Tutkimusaineisto

”Ja kun mie siellä metsässä kirjoitin, ja tiedostin itsestäni kaikki nämä attribuutit, niin mie nautin elämästä, ja sen takia halusin kirjoittaa yksinäisestä keski-ikäisestä naisesta suomalaisen kesän keskellä, metsässä, ja miusta se oli rikasta, runsasta elämää.” (Kilpi, haastattelu, 2002.)

Eeva Kilpi (s. 1928) on pitkän uran tehnyt arvostettu suomalainen naiskirjailija, joka on laajassa proosa- ja runotuotannossaan käsitellyt muun muassa evakkoutta, naiseutta, seksuaalisuutta, äitiyttä ja ikääntymistä. Sievänen-Allenin ja Belinkin (1998, 82–83) mukaan Kilven kirjoissa esiintyy yksin asuva ja elävä nainen, joka etsii paikkaansa perhekeskeisessä yhteiskunnassa. Tämä etsiminen johtaa tarinan edetessä syvälliseen oman identiteetin löytymiseen, mikä tapahtuu erityisesti

¹ Joitakin tutkimuksia kuitenkin löytyy. Esimerkiksi Viola Parente-Čapková on tarkastellut vanhan naisen kuvauksia suomalaisessa dekadenssikirjallisuudessa (Parente-Čapková 2016). Katja Seutu on tutkinut väitöskirjassaan roolirunon lajia Maila Pylkkösen runoteoksessa *Arvo. Vanhaäiti puhuu runonsa* (1959). Teoksessa puhujana on yksinäinen vanha nainen, jonka monologi kytkeytyy vanhusten hoidosta ja asemasta suomalaisessa yhteiskunnassa käytävään keskusteluun. (Seutu 2009.) Näissä tutkimuksissa näkökulma on kuitenkin eri kuin työssäni.

luonnon tajuamisen ja kunnioittamisen kautta. Kilven teokset voidaan nähdä jatkumona, kuvauksena naisen tiestä eri elämänvaiheissa, lapsesta vanhaksi. Hän on kuvannut tuotannossaan suoraan ja kaunistelematta ikääntymisen aiheuttamia ajatuksia ja kehollisia muutoksia. 1970-luvun tuotannossaan Kilpi kyseenalaisti äitimyytin ja ”vain nuorille, kauniille ja terveille” soveliaan erotiikan (Enwald 1989, 661). Haastattelussa hän on kertonut, että ”[- -] sieltä 1970-vuodesta lähtien minun kirjoissani harhailee yksinäinen, eronnut, ikuisesti keski-ikäinen nainen. Sen voi aina jäljittää niistä.” (Kilpi, haastattelu, 2002.)

Naisen päiväkirja on omaelämäkerrallinen mutta fiktiivinen päiväkirjaromaani, joka ajoittuu keväästä syksyyn. Kertojana on keski-ikäinen nainen, kirjailija, joka lähtee kesäksi mökilleen kirjoittamaan uutta kirjaansa. Päiväkirjamerkinnöissä kuvataan paljon kertojan arkea: ruuanlaittoa, kahvin keittämistä, kirjoittamista, lukemista ja ympäröivää luontoa. Keskiöön nousevat kuitenkin kertojan mielenliikkeet, kun hän pohtii päiväkirjamerkinnöissään esimerkiksi omaa yksinäisyyttään ja toisaalta itsenäisyyden tarvettaan, masennustaan ja ihmissuhteitaan. Päiväkirjamerkinnöissä korostuvat erityisesti kirjailijuuteen, luomisen vaikeuteen ja ikääntymiseen liittyvät tunteukset sekä kertojan suhde aikuisiin poikiinsa ja kokemus äitinä olemisen vaikeudesta. Tulkintani mukaan kertoja nauttii tarinan edetessä uudesta mahdollisuudestaan itsenäisyyteen, asettaa uusia rajoja ja löytää sisäistä voimaa. Eeva Kilven omin sanoin *Naisen päiväkirjan* nainen ”valitsee yksinäisyyden, pysyttelee hengissä masennuksen läpi, kirjoittaa sen aikana kirjan ja päätyy voimaan ja henkisyteen” (Kilpi 1979, 285).

Naisen päiväkirjaan liittyy kiinnostava vastaanoton historia, joka avaa 1970-luvun keskusteluja tunnustuksellisuudesta ja sen sukupuolittuneisuudesta (Leskelä-Kärki 2020, 200). Teos oli aikanaan vahva kirjallinen ja julkinen teko, jolla Kilpi asetti itsensä alttiiksi kriitikoille. Kirja sai enimmäkseen positiivisia arvioita, sitä kiitettiin muun muassa naisen ja kirjailijan elämän haasteiden esiin tuomisesta sekä rehellisyydestä ja tunnustuksellisuudesta. Kaikki eivät arvostaneet kirjan henkilökohtaisuutta – esimerkiksi Vappu Karjalainen kutsui Kilven henkilökohtaisia tunnustuksia mielenterveyskirjallisuudeksi. Eniten kritiikkiä herätti naturalistinen kuvaus fyysisistä toiminnoista, kuten syömisestä ja vessassa käymisestä. (Leskelä-Kärki 2020, 209–211.)

Tunnustuskirjallisuuden vastaanotto oli sukupuolittunutta. Esimerkiksi Panu Rajala ilmaisi kevään 1979 *Apu*-lehdessä, että kirjaa ei olisi tullut julkaista, koska päiväkirja oli liian yksityinen, eikä hän halunnut päästä sisälle Kilven ”naistenmaailmaan” (Jermo 1979: 30–31). Leskelä-Kärjen (2020, 214–216) mukaan Kilven teokset olisi voitu jo 1970-luvulla nähdä feministisen intiimin politisoitumisen näkökulmasta. Sen sijaan niitä ei nähty 1970-lukulaisen yhteiskuntaa muuttavan tunnustuskirjallisuuden kenttään kuuluvina. *Naisen päiväkirja* onnistui kuitenkin valottamaan tulevien aikojen tutkijoille aikansa suomalaisen naiskirjailijan sisintä, sitä, miten juuri naiskirjailija elää, millaisia haasteita hänellä on ja miten esimerkiksi raha-asiat, ihmissuhteet ja ruumiillisuus määrittävät hänen olemistaan. Kilpi itse on kiteyttänyt asian seuraavalla tavalla: ”Olen taipuvainen uskomaan, että se mikä tässä kirjassa nyt koetaan liiaksi intiimiydeksi tulee kirjan vanhetessa olemaan tuoreutta.” (Kilpi 1979, 285.)

Naisen päiväkirjaa on tutkittu aiemmin erityisesti omaelämäkerrallisuuden viitekehyksessä (ks. esim. Leskelä-Kärki 2020, Nykänen 2008). Leskelä-Kärki on todennut, että teosta voi tarkastella todellisuuslupauksen tekevänä päiväkirjaromaanina, jonka päähenkilön elämässä on yhtymäkohtia kirjailijan elämästä tiedettyjen yksityiskohtien kanssa (Leskelä-Kärki 2020, 202–203). Kilpi esimerkiksi erosi avioliitosta vuonna 1966 ja jäi kolmen pojan yksinhuoltajaksi, jolloin hänen toimeentulonsa jäi kirjoittamisesta riippuvaiseksi. Lisäksi vuodesta 1970 lähtien Kilpi on keskittänyt kirjoittamisensa kesäkuukausiin ja lähtenyt kirjoittamaan maalla sijaitsevalle pikkutilalleen, ”Piskolaan”. (Sievänen-Allén & Belinki 1998, 87.) Samoja piirteitä löytyy *Naisen päiväkirjasta*: sen päähenkilö on eronnut kolmen pojan yksinhuoltajaäiti, joka on ammatiltaan kirjailija ja joka lähtee maalle kirjoittamaan uutta kirjaansa. Yhtymäkohtia ovat myös esimerkiksi ikä, karjalaisuus ja evakkokokemukset sekä kirjailijan ammatin ristiriitaisuuden ja julkisuuden haasteiden käsittely.

2 Teoria ja keskeiset käsitteet

Luvussa 2 avaan tutkielman teoriataustaa ja keskeisiä käsitteitä. Alaluvussa 2.1 esittelen klassisen kehitysromaanin eli *Bildungsromanin* teoriaa lajin alkulähteistä uudempiin vaiheisiin historiassaan. Alaluvussa 2.2 tarkastelen *Bildungsromanin* alalajin, *Reifungsromanin*, teoriaa keskittyen erityisesti *Reifungsromanin* lajipiirteisiin ja yhteiskunnalliseen merkitykseen.

2.1 *Bildungsroman*

Kehitysromaani on saanut erilaisia muotoja eri ajoissa ja paikoissa, mutta sillä viitataan yleisesti klassiseen kehitysromaanin eli *Bildungsromaniin*, joka syntyi 1700-luvun lopun Saksassa voimakkaan esteettisen ja filosofisen etsinnän ja luovan ilmaisun ilmapiirissä. Lajia määrittää usko yksilön kehitykseen ja yksilöön koherenttina toimijana. Tyypillisesti päähenkilö irrottautuu perheen ja yhteiskunnan auktoriteeteista saadakseen kokea maailman vapaasti. Tämä nuoruuden kapina osoittautuu välttämättömäksi välivaiheeksi ennen symbolista sovintoa samojen auktoriteettien kanssa. Kehitysromaanin perinteinen sankari on tuhlajapoika, taiteellinen kapinallinen, joka palaa perheensä luo seikkailustaan viisastuneena. (Castle 2006, 7–9.) Onnen etsimisen ja ”harhailun” jälkeen hän löytää oman, itselleen sopivaksi kokemansa paikan yhteiskunnassa (Isomaa 2009, 21). Esimerkiksi Goethen *Wilhelm Meisterin oppivuosien* (1795–96) päähenkilö Wilhelm Meister esitetään haaveilijana, joka lopulta sopeutuu yhteiskuntaan ja kasvaa ”todellisuustajaiseksi”. Keskeistä on yksilön kasvu linjassa yhteiskunnallisen ja historiallisen kehityksen kanssa. (Ks. esim. Castle 2006, 14; Aalto 2000, 7.)

Bildungsromanin lajin ei usein ole sellaisenaan nähty istuvan naisten tarinoiden kertomiseen. Lajin varhaiset määritelmät korostivat päähenkilön miessukupuolta (Labovitz 1986, 2), ja lajiin kuuluvaa ajatusta yksilön autonomiasta ja oman elämän ohjaamisesta onkin pidetty vain miehille mahdollisena (Aalto 2000, 9). Minna Aalto (2000) on tutkinut tapoja, joilla 1890-luvun lopun ja 1900-luvun alun suomenkielinen naiskirjallisuus hahmottaa naisten mahdollisuuksia klassisen kehitysromaanin keinoin. Aallon näkökulma naisten kehitysromaanin korostaa yksilön itsetietoisuutta ja toimijuutta, mutta hänen tutkimansa teokset todistavat, ettei tietoinen toimijuus riitä, koska naisten identiteettiä määritellään myös yhteisöllisesti. Naisten kehitysromaani näyttäytyy enemmänkin antikehitystarinana,

jossa esiintyvät emansipatoriset ja edistykselliset naishahmot joutuvat alistumaan ympäristönsä arvoihin ja määritteisiin. Tutkimuksesta ilmenee kehitysromaanin käsitteen ongelmallisuus. Autonomista yksilöllisyyttä ei ole Aallon tutkimien romaanien naisille olemassa: romaanit korostavat yksilön suhdetta ympäröivään yhteisöön, joka asettaa naiselle odotuksia. Kun romaanissa tapahtuva ”kehitys” on näiden odotusten toteuttamista, näyttäytyy myös kehityksen käsite ongelmallisena. (Aalto 2000, 196–203.) Näkemyksiä siitä, että perinteiset kehitysromaanin lajimääritelmät sulkevat naiset ulkopuolelle, on tutkimuksen keinoin kuitenkin myös kyseenalaistettu (Koivisto 2011, 15). Esimerkiksi Maria Lival-Lindström (2009) on löytänyt varhaisesta suomenruotsalaisesta naiskirjallisuudesta kehitysromaanin kehykseen soveltuvia romaaneja, joissa naisella on muitakin vaihtoehtoja kuin kuolema tai avioliitto. (Lival-Lindström 2009.)

Bildungsromanin määrittelyyn liittyy menneisyyden taakka – perinteiset määritelmät kiteyttävät sen nuoren miehen kehityksen ja aikuistumispyrkimysten kronikkana, mutta eivät ota huomioon perinnettä ympäröiviä ristiriitoja. Lisäksi määrittelyyn liittyy haaste taipumisesta joko liian jäykkään tai liian väljään määritelmään. Amrinen (2020, 2) mukaan mikään teos ei todellisuudessa ole *Bildungsroman*, jos *Bildungsroman* määritellään sen tiukassa ja rajoitetussa historiallisessa kehyksessä. Mutta jos se määritellään liian löyhästi, päähenkilön kehitystä kuvaavana, niin lähes kaikki teokset ovat *Bildungsromaneja*. Monet kriitikot ovat halunneet poistaa *Bildungsromanin* kirjallisuustermonologiasta kokonaan, toiset ovat halunneet korvata termin sellaisella, joka on vapaa menneisyyden taakasta. McWilliamsin (2009, 5–9) mukaan inklusiivisin ja hyödyllisin *Bildungin* määritelmä käsittää sen fyysisenä, älyllisenä tai jopa henkisenä kehitys- ja muuntumisprosessina. Samalla kun uusi kirjallisuus pyritään sijoittamaan kasvavan kirjallisen perinteen kontekstiin, täytyy myös lajin varhaista kaanonin tarkastella uudesta näkökulmasta.

Vaikka monet tutkijat ovat pitäneet *Bildungsromania* vanhentuneena lajina, on sitä kuitenkin myös arvostettu joustavana ja arvokkaana tulkinnan ja analyysin välineenä. Lisäksi kiinnostus *Bildungsromanin* hyödyllisyyteen kirjallisuuden kategoriana on käynyt läpi vaihtelevia ja joskus odottamattomiakin herätyksiä. Bolakin (2011, 9–12) mukaan lajia voidaan hyödyntää erilaisissa historiallisissa ajanjaksoissa ja kulttuureissa, ja 1900-luvulla erityisesti marginalisoitujen ryhmien keskuudessa

heräsi uutta mielenkiintoa kehitysromaanin kohtaan. Tätä voidaan selittää erilaisilla ilmiöillä kuten nais- ja kansalaisoikeusliikkeellä, monikulttuurisuuden lisääntymisellä ja dekolonisaatiolla. Japtokin (2005, 27) mukaan esimerkiksi etninen *Bildungsroman* on kehitystä pois perinteisen *Bildungsromanin* yksinomaan persoonallisuuteen keskittyvästä juonesta kohti poliittisempaa ja sosiaalisempaa näkemystä.

Laji on saavuttanut uuden vaiheen historiassaan myös naispuolisen *Bildungsromanin* (*Female Bildungsroman*) kautta. Naisen kehitysromaanin on saanut tärkeän aseman erityisesti 1900- ja 2000-lukujen kirjallisuudessa, ja sen voidaan nähdä uudistavan ja uudelleenmäärittävän klassisen kehitysromaanin lajia. (McWilliams 2009, 11–12.) Esimerkkejä naisen kehitysromaanista maailmankirjallisuudessa ovat mm. Charlotte Brontën *Jane Eyre* (1847), Virginia Woolfin *Mrs. Dalloway* (1925) ja Doris Lessingin *Children of Violence* (1954–1969) (Abel, Hirsch & Langland 1983, 15–17). Monet feministiset kriitikot näkevät naisen kehitysromaanin syntymisen olevan suoraan yhteydessä naisten uuteen julkiseen ja poliittiseen toimijuuteen 1900-luvulla, erityisesti 1970- ja 1980-luvuilla. Naisen kehitysromaanin tuli siis mahdolliseksi sen jälkeen, kun itsensä toteuttamisesta tuli mahdollista naisille yleensä. Kaunokirjallisuuden sankaritar alkoi näin heijastaa laajempia kulttuuristen ja yhteiskunnallisten rakenteiden muutoksia. Jo vuonna 1972 Ellen Morgan tunnisti naisen kehitysromaanin perustana naisten voimaannuttamiselle ja kehitykselle. (McWilliams 2009, 19.) Kun kehitysromaanit ovat tyypillisesti kuvanneet nuoren päähenkilön kehitystä lapsuudesta tai nuoruudesta aikuisuuteen, ovat naisten kehitysromaanit usein sijoittuneet myöhempään ikään, kun perinteiset odotukset avioliitosta ja perheestä on täytetty ja todettu epätyytyttäväksi (Abel, Hirsch & Langland 1983, 7).

Bildungsroman on siis kehittynyt 1700-luvun saksalaisista alkulähteistään ja saanut uutta jalansijaa naiskirjailijoiden keskuudessa erityisesti 1900-luvun jälkipuoliskolla. Osa heistä on halunnut omaksua klassisen kehitysromaanin perinteen, joka on aiemmin sulkenut naiset ulkopuolelle. Toiset eivät ole olleet kiinnostuneita lajin säilyttämisestä perinteisessä muodossaan vaan sen ongelmallisten naiseusvaatimusten ja miesten ihanteiden kyseenalaistamisesta sekä uudelleenneuvottelemisesta. (McWilliams 2009, 1.) Uudemmissa lajitutkimuksissa on keskitytty vähemmän naisen kehitysromaanin perinteisen muodon

suoraviivaisena jäljennöksenä ja painotettu enemmän sitä, miten nykyaikaiset naisen kehitysromaanit haastavat ja neuvottelevat uudelleen perinteistä paradigmaa.

(McWilliams 2009, 20.)

2.2 *Reifungsroman*

Tulkitsen *Naisen päiväkirjaa* Barbara Frey Waxmanin (1985, 1990) määrittämän kehitysromaanin alalajin, *Reifungsromanin* kehyksessä. Waxman on määritellyt lajin naisen ikääntymisen eri vaiheita kuvaavien teosten analyysinsa perusteella.

Reifungsromanissa ("the ripening novel") naisen ikääntymistä kuvataan uudella tavalla, tuoden rappeutumisen tilalle kuva kypsymisestä ja ikääntymisen tuomista uusista mahdollisuuksista. (Waxman 1990, 2.) Lajiin kuuluvia teoksia yhdistävät erityisesti muutokset päähenkilössä ja hänen elämässään sekä sisäisen matkan luomat uudet mahdollisuudet ja roolit (Waxman 1990, 16–17).

Reifungsroman käsittelee yli 40-vuotiaiden naispäähenkilöiden kehitystä ja keskittyy sisäiseen kypsymiseen, kun taas kehitysromaanien fokus on perinteisesti ollut päähenkilön sosiaalisessa kontekstissa tapahtuvassa kehityksessä. Prattin (1981, 15) mukaan perinteisessä *Bildungsromanissa* naispuoliset päähenkilöt eivät pääse matkustamaan kodin ulkopuolelle, ja itsensä kehittäminen on estetty, kun naispäähenkilö mukautuu rajoittavaan sosiaaliseen ympäristöönsä. *Reifungsromanin* nainen sen sijaan kehittyy enemmän vanhetessaan kuin aikuiseksi kasvaessaan. Lajeja ei kuitenkaan ole mielekästä asettaa vastakkain, vaan *Reifungsromanin* voidaan nähdä laajentavan kehitysromaanin lajia.

Waxman on jakanut *Reifungsromanin* kolmeen alalajiin sen perusteella, mitä ikääntymisen vaihetta ne käsittelevät. Nämä vaiheet ovat keski-ikä, varhainen vanhuus ja hauras vanhuus. Keski-ikäisiksi Waxman määrittelee 40–60-vuotiaat, joten *Naisen päiväkirja* sijoittuu keski-ikää kuvaavien romaanien joukkoon. Keski-ikää kuvaavassa *Reifungsromanissa* keskiöön nousevat voimia koettelevat muutokset esimerkiksi ulkonäössä, jaksamisessa ja seksuaalisuudessa ja toisaalta näistä muutoksista huolimatta ilmenevät ikävaiheen positiiviset puolet, kuten itsenäisyys, uusien rajojen kokeileminen ja uudenlainen itsensä ilmaiseminen. (Waxman 1990, 19.) Waxmanin määrittely keski-ikäisistä voi olla vanhentunut, koska eliniänodote kasvaa jatkuvasti ja lapsia saadaan nykyään yhä myöhemmin. Toisaalta keski-ian

käsite on itsessään epämääräinen. Kaartisen ja Salmen (2022) sanoin ”keski-ikä on samanaikaisesti olematon mutta olemassa oleva, painava mutta epämääräinen” (Kaartinen & Salmi 2022, 7–9). Hahmotan keski-ian Kaartisen (2022) mukaisesti elämänvaiheena. Se ei ole ikävaiheen tavoin sidoksissa ihmisen biologiseen ikään, mikä selittää, miksi keski-ian tarkka määrittelyminen on vaihdellut paljon eri aikoina ja eri paikoissa. (Kaartinen 2022, 22–23.)

Esimerkkejä Waxmanin käsittelemistä *Reifungsromaneista* ovat Doris Lessingin *The Summer Before the Dark* (1973, suom. *Kesä ennen pimeää*) ja Elizabeth Taylorin *Mrs. Palfrey at the Claremont* (1971, suom. *Hyvien ihmisten hotelli*). *The Summer Before the Dark* -romaanin Kate on huolehtinut nelilapsisesta perheestään jo kaksikymmentä vuotta, kun hän päättää ottaa vastaan työn Istanbulissa. Siellä hän aloittaa suhteen nuoremman miehen kanssa ja matkustaa tämän kanssa Espanjaan. Kesän aikana Kate käy läpi kivuliaan muutosprosessin: hän pohtii rooliaan vaimona ja äitinä, arvioi uudelleen elämäänsä ja vapautuu lopulta sovinnaisuuden kahleista. *Mrs. Palfrey at the Claremont* kuvaa hiljattain leskeksi jääneen Lauran elämää lontoolaisessa Claremont-hotellissa. Lauran lapsi ja lapsenlapsi eivät vieraile isoäitinsä luona, joten hänen sosiaaliseen piiriinsä muodostavat hotellin muut pitkäaikaisasukkaat. Eräänä päivänä hän tapaa nuoren kirjailijanalun Ludon ja oppii, että vanhallakin iällä voi vielä rakastua. Waxmanin (1990, 96) mukaan teos haastaa ajatusta passiivisesta vanhuudesta. Laura ei ole pelkkä sivustakatsoja vaan elää aktiivista ja tunteikasta elämää.

Reifungsromanilla on tärkeä poliittinen tehtävä: se vastustaa negatiivisia kulttuurisia stereotyyppioita ikääntyvistä naisista ja ikääntymisestä ja pyrkii muuttamaan nämä stereotyyppiat luonutta yhteiskuntaa. Lajiin kuuluvissa kirjoissa kyseenalaistetaan nuoruuden ja vanhuuden välinen vastakkainasettelu. Pyrkimyksenä voi olla jopa ”iättömän utopian” luominen, jossa ikä ei ole enää osa identiteettiä. (Waxman 1990, 2). Ajatus linkittyy feministiseen kirjallisuudentutkimukseen, jonka kehukseen *Reifungsroman* sijoittuu. Julia Kristeva (1981) on kyseenalaistanut ajatuksen sukupuoleen perustuvasta identiteetistä. Samalla tavoin myös ajatus iästä identiteetin perustana voidaan kyseenalaistaa. (Kristeva 1981, 52; Waxman 1990, 9.) Feministiset tutkijat ovat käsitelleet nuorten ja vanhojen vastakkainasettelua ja rohkaisseet uudelleenmäärittelyjen tekemiseen. Vastakkainasetteluun liittyy ajatus

ikäntyneistä ihmisistä nuorille ”vieraina”, jonakin mitä he pelkäävät ja välttelevät muukalaisen tavoin. Ajatus sisältää oletuksen siitä, ettei ikääntyneillä ja nuorilla ole mitään yhteistä keskenään. Vastakkainasettelun sijaan nuoruus ja vanhuus voitaisiin nähdä myös jatkumona. (Waxman 1990, 7–8.)

Feministiset kirjallisuudentutkijat ovat osoittaneet, että kaunokirjalliset esitykset naispäähenkilöiden elämänkaaresta eroavat suuresti miespäähenkilöiden kertomuksista. Abelin, Hirschin ja Langlandin (1983, 5–12) mukaan päähenkilön sukupuoli muuttaa teoksessa esiintyviä kehitysromaanin piirteitä: kerrontarakennetta, teoksen sisältämää psykologiaa ja yhteiskunnallisten paineiden esittämistä. Nuorista naisista kertovat kehitysromaanit laajentavat *Bildungsromanin* määritelmää. Samalla kun miespäähenkilöt etsivät sopivaa ympäristöä pyrkimyksensä toteuttamiseen, naispäähenkilöiden täytyy ponnistella ilmaistakseen pyrkimyksiä alkuunkaan. Naispäähenkilöiden yhteiskunnalliset mahdollisuudet ovat usein niin kapeita, että ne tekevät mahdottomaksi sosiaalisen ympäristön tutkimisen. Toisin kuin *Bildungsromanien* miessankarit, jotka astuvat maailmaan, oppivat sen säännöt ja ”kasvavat aikuisiksi”, ulkopuolelle julkisesta elämästä jätetyt naispäähenkilöt on rajoitettu sisäiseen elämään. Heidän kypsymisensä tapahtuu usein vasta myöhemmin elämässä, kun naimisiinmeno ja äitiys on todettu riittämättömiksi. (Abel, Hirsch & Langland 1983, 5–12; Waxman 1990, 15.)

Reifungsromaneissa naisten siirtymäriitti vanhenemiseen kuvataan temaattisesti kypsymisprosessina. Tämän kypsymisen kuvaamisen lisäksi teokset kuvaavat myös päähenkilöissä tapahtuvia muutoksia, erityisesti uusien velvoitteiden ja kiinnostuksen kohteiden omaksumista. *Reifungsromanien* luoma kuva vanhuudesta ei ole yksinomaan ruusuinen: siihen sisältyy muun muassa fyysistä ja psyykkistä kipua, yksinäisyyttä, vieraantumista perheestä ja nuorekkaasta yhteiskunnasta, itseen kohdistuvaa epäilyä, tunnetta hyödyttömyydestä ja surua ystävien, henkisen terävyyden ja fyysisen energian menettämisestä. Ikääntyvien päähenkilöiden elämä kuitenkin avartuu, kun he ryhtyvät etsimään itseään ja uusia rooleja elämässä. (Waxman 1990, 16.)

Riippumatta siitä, onko *Reifungsromanin* päähenkilö kirjaimellisesti matkalla, tekee hän yleensä vähintäänkin sisäisen matkan menneisyyteensä unien ja toistuvien

takautumien kautta, jotka ovat *Reifungsromanin* kerrontarakenteelle ominaisia piirteitä. Matkustaessaan päähenkilöt sopeutuvat vähitellen ratkaiseviin päätöksiin, joita he ovat tehneet nuorina, kulttuurisiin juuriinsa ja menneisiin kokemuksiinsa – usein seksuaalisiin sellaisiin – jotka ovat vaikuttaneet heidän elämäänsä. Tämän jälkeen he yrittävät kartoittaa uuden tien joko vanhuuteen tai vanhuuden läpi. Yleensä matka on elvyttävä, ja päähenkilö tuntee itsensä sen seurauksena paremmin ja on aiempaa itsevarmempi ja itsenäisempi. Jos päähenkilö kuolee *Reifungsromanin* lopussa, tapahtuu se yleensä sen jälkeen, kun hän on kasvanut merkittäväällä tavalla. (Waxman 1990, 17.)

Lähelle lukijaa tuleva kerronta, realistiset luonnehdinnat ja vahvoja mielikuvia herättävät kuvaukset ikääntyneistä ja heidän kohtelustaan nuorempien toimesta hämärtävät rajoja: muun muassa nuorten ja vanhojen, todellisuuden ja fantasian, kuulumisen ja toiseuden sekä eheyden ja pirstaleisuuden välisiä. *Reifungsromanit* siis tuovat lukijan vanhenemisen maailmaan, mahdollistaen samaistumisen ikääntyneeseen päähenkilöön ja tämän intohimoihin, iloihin ja toiveisiin, jotka usein linkittyvät turhauttavaan avuttomuuden tunteeseen. Näin lukija voi hetken ajatella ikääntyneen ihmisen tavoin esimerkiksi ympärillään olevasta yhteiskunnasta, terveydestä, riippuvaisuudesta muista ja kuolemasta. (Waxman 1990, 17–18.) Purkaessaan esteitä todellisen ja kuvitellun sekä nuoruuden ja vanhuuden väliltä voi *Reifungsroman* vapauttaa lukijan vanhuuteen liittyvistä negatiivisista odotuksista. Samaistumisella on hedelmällisiä psykologisia ja yhteiskunnallisia seurauksia. Nuoremmat lukijat voivat tunnustaa vanhemmat ihmiset osaksi yhteisöä samalla kun he oppivat ymmärtämään ja valmistautumaan omaan siirtymiseensä keski-ikään ja vanhuuteen. Vanhemmat lukijat voivat saada laajemman näkökulman omiin kokemuksiinsa ja vahvistuksen ihmisyydestään. Molemmat asenteelliset muutokset haastavat ikäsyrijintää, jota sekä nuoret että vanhat usein kokevat. (Waxman 1990, 18.)

3 Kehityskaari

Luvussa 3 tarkastelen *Naisen päiväkirjassa* ilmenevää kehitystä sekä sitä, miten teos asettuu *Reifungsromanin* lajiin tai mahdollisesti eroaa siitä. Luku jakautuu kolmeen alalukuun kohdeteoksesta hahmottamieni vaiheiden mukaisesti. Luvussa 3.1 tarkastelen teoksen alkuasetelmaa, luvussa 3.2 kehitysvaihetta ja luvussa 3.3 loppuasetelmaa.

3.1 Alkuasetelma: ”Minä teen kuolemaa”

Tarina alkaa huhtikuusta. Aurinko paistaa, lumi on sulanut pois ja ilma on täynnä lintujen ääniä, mutta kaunis sää tuntuu *Naisen päiväkirjan* kertojasta ”melkein pahalta, jotenkin, äkkiä” (NP, 8). Hän kokee olonsa alakuloiseksi, mitä keväinen sää tuntuu pahentavan. Sään muutos vaatii totuttelua, kaunis ilma herättää kertojassa levottomuutta ja ajatuksia onnettomien kärsimyksestä. Sää ei vastaa hänen sisäistä olotilaansa: ”Aurinkoisella ilmalla raskasmielisyys ja alakulo jäävät vaille pohjaa ja kuin tarkoitustakin. Kukahen tänään tappaa itsensä.” (NP, 8.) Kerronnan näkökulma on *Reifungsromanille* ominaisesti ensimmäisen persoonan näkökulma, johon sisältyy tajunnanvirtaa. Tämä mahdollistaa lukijan samaistumisen liikkeessä olevaan minään. (Waxman 1990, 16.) Lukija pääsee heti syvälle kertojan ajatuksiin, joita sävyttää hänen raskas mielentilansa. Kertoja kuvaa olevansa alakuloinen ja väsynyt, onneton kaiken aikaa. Hän tuntee olevansa nyt lämpimään vuodenaikaan ahdistuneempi kuin takatalven aikana: vaahteroiden kukat tuntuvat hänestä ”sietämättömän kauniilta” ja kevään kauneus ”raatelee silmiä”. Kertoja pohtiikin, voiko hyvin vain huonolla ilmalla. Hän kuvaa olotilaansa kevähulluutena ja kesätuskana, allergisuutena auringolle ja ylipäänsä elämälle ja nimeää tautinsa ”Paha Olla -taudiksi”, josta ihmiset kärsivät nykyisin, ja joka ei sinänsä tapa, mutta on niin tuskallinen, että voi ajaa itsemurhaan. Tautiin kuuluu kertojan mukaan sopeutumattomuus, juurettomuus, häiriytyminen ja perusteellinen levottomuus sekä se, että kosketus luontoon ja elämään ylipäänsä on vaurioitunut. Päiväkirjamerkinnoissa korostuu halu pois ja tunne siitä, että tekee kuolemaa. Kertoja ei ole kuitenkaan aktiivisesti itsetuhoinen. (NP, 35, 37, 42.)

Tajunnanvirtamainen kerronta saa lukijan elämään kertojan mielentilojen mukaan. Kertoja tuntuu käyvän kysymyksen rakennettua keskustelua itsensä kanssa ja etsivän siten vastauksia häntä mietityttäviin asioihin. Kysymysmuotoisten lauseiden määrä

kasvaa sitä mukaa, kun kertojan itsensä etsiminen syventyy (vrt. Waxman 1990, 66). Suurin osa kerronnasta on kertojan ajatusten, pohdintojen ja olotilojen eli sisäisten tapahtumien kuvausta. Kappaleet ovat keskenään hyvin eripituisia, ja niiden sisältö vaihtelee kertojan käymien dialogien kuvauksista aforistisiin ilmauksiin ja pitkiin pohdintaketjuihin. Vaikka tarina etenee kronologisesti, ei päiväkirjamerkinnöissä ole tarkkoja päivämääriä, vaikka välillä viikonpäivä tai kellonaika mainitaankin.

Reifungsromaneille on ominaista suuri liikkuvuus, rekursiivisuus tai kerronnan rakenteen rönsyilevyys (Waxman 1990, 16). Tämä pätee myös *Naisen päiväkirjan* fragmentaariseen ja ajatuksesta toiseen kulkevaan kerrontaan.

Kilpi kuvaa kertojan mielentilan lisäksi tarkasti myös tämän kehollisia tuntemuksia ja näin kirjoittaa *Reifungsromanille* tyypillisesti ikääntyvän naisen mielen ja kehon, johon lukijat voivat samaistua (Waxman 1990, 50). Raskaan mielentilan lisäksi kertojalla on erilaisia terveyshuolia: hänen niskaansa ja päätänsä särkee ja häntä huimaa ja väsyttää. Kehollinen ja psyykkinen tuska liittyvät toisiinsa, ja ajoittain kertojan fyysiset vaivat näyttävät olevan hänen mielialastaan riippuvaisia. Ne helpottavat esimerkiksi myönteisten sosiaalisten kontaktien myötä, ja kertoja itse pohtii, että tuska johtuu elämysten puutteesta. Fyysisten vaivojen ja kertojan mielialan kuvailu luovat lukijalle kuvaa hänen elämänvaiheestaan – Kilpi kommentoi ja laajentaa perinteisiä ikääntyviin naisiin liitettyjä mielikuvia käsitellessään näitä ikääntyvän naisen monia puolia. Kertoja kuvaa päiväkirjamerkinnöissään avoimesti myös esimerkiksi seksuaalisia halujaan, kuukautiskiertoaan ja vessassa käymistä. *Naisen päiväkirjaa* kritisoitiin aikanaan muun muassa ”turhan intiimistä fyysisestä detaljikuvauksesta” (Enwald 1989, 665–666), mutta juuri tämä kuvailu ammentaa lukijalle keski-ikäisen naisen elämää. Keskiöön nousevat vanhenevan naisen omat kokemukset, tunnot ja halut, joiden kautta voidaan pohtia ja haastaa vanhenemiseen liitettyjä stereotyyppisiä käsityksiä.

Kuva kertojan elämänvaiheesta muodostuu erityisesti sukupolvien jatkumoa tarkastellessa: kertojan isä joutuu sairaalaan saatuaan virtsakivikohtauksen, kertoja itse käy vaihdevuosiklinikalla ja hänen poikansa sen sijaan ovat aikuistumisen kynnyksellä. Nämä kokemukset ovat tärkeitä keski-ikää kuvaavissa *Reifungsromaneissa*, joissa kuvataan päähenkilöiden sopeutumista ikävaiheen mukanaan tuomiin muutoksiin. Näitä ovat muun muassa lasten lähteminen kotoa, vanhempien kasvava riippuvaisuus keski-ikäisestä lapsestaan sekä oman

ikäntymisen ja kuoleman käsittely (Waxman 1985, 319–320). Oman ikääntymisen ja kuoleman käsittely näkyy kertojan pitkissä pohdintoissa, joissa toistuvat elämän, kuoleman ja maailmankaikkeuden suuret kysymykset. Kertoja miettii elämän tarkoitusta läpi teoksen, ja koko elämä tuntuu hänelle arvoitukselta. Elämän tarkoituksen pohtiminen peilautuu kuoleman pohdiskeluun, mikä vie ajatukset myös ajan käsitteeseen ja vanhenemiseen. Kertojan näkemys vanhenemisestä on tarinan alussa kielteinen. Hän esimerkiksi pohtii, että vanhuus on sairaus, joka jää pysyväksi (NP, 14). Katsottuaan elokuvan hän pohtii vanhenemistä, kärsimystä ja elämän tarkoitusta:

Katsoin Myrskyluodon Maijan viimeisen osan. Ja kun siinä tuo nuori, uljas, lempeä nainen lopulta kulki kumarassa vanhana ja kärsineen näköisenä, ensin kohtalon, sitten iän nujertamana, minä ajattelin: – Tämä ei voi olla tarkoitus. Tämä ei voi olla elämän tarkoitus. (NP, 31.)

Kertoja kuvaa, että vaikei kyseinen kohtalo ole elämän tarkoitus, elämä ”ei parempaan pysty”. Hän näkee ihmisen kärsimyksen ja vanhenemisen syynä sen, että ”elämä on pingotettu äärimmilleen, uloimpiin ehtoihinsa”. (NP, 31.) Elokuva herättää kertojassa synkkiä ajatuksia vanhenemisestä ja elämästä ylipäänsä. Näitä ajatuksia vahvistavat myös vaikeat kokemukset vanhojen ihmisten kohtaamisesta. Esimerkiksi kun kertojan entinen anoppi, Anna, joutuu sairaalaan, kertoja ei kykene vierailemaan tämän luona pitkään aikaan. Hän pelkää, että Anna ehtii kuolla ennen kuin hän käy vierailemassa tämän luona, mutta vierailu jännittää häntä: ”Raskas käynti, raskas suoritettuna, raskas suorittamatta.” (NP, 32.) Annasta on tullut kertojalle vuosien varrella läheinen, ja hän potee huonoa omaatuntoa siitä, ettei ole mennyt tapaamaan tätä. Kun kertoja lopulta pakottaa itsensä Annaa katsomaan, on hän syvästi järkyttynyt. Hän kuvailee Annaa ruumiina, joka ei ole vielä kuollut. (NP, 33.) Annan luona vieraillessaan kertoja kohtaa vanhan ihmisen ja samalla oman vanhenemisensa, mikä järkyttää häntä. Hän myös oppii, millaista on vanhusten avuttomuus (vrt. Waxman 1990, 63). Ikäjätkumoa pitkin liikkuminen ja näkökulman saaminen vanhuuteen on *Reifungsromanille* tyypillistä (Waxman 1990, 89), ja kertoja peilaakin eri ikävaiheita omiin vanhempiansa, kun hän pohtii vanhempiansa ikää tiettyinä hetkinä ja tietyissä elämäntilanteissa ja suhteuttaa sitä omaan ikäänsä (NP, 44). Kertojalla on onnekseen hyvät välit vanhempiansa ja turvallinen olo heidän seurassaan. Tapaaminen vanhempien ja sisarusten kanssa piristää kertojaa ja luo sisarusten välille yhteistä iloa siitä, että vanhemmat ovat yhä elossa. (NP, 22, 122.)

Vanhempien ja sisarusten lisäksi tärkeitä ihmisiä kertojalle ovat hänen kolme poikaansa, Yki, Ilkka ja Heikki, joista Yki ja Ilkka asuvat yhä kotona. Kertoja kokee suhteiden poikiin olevan hänen läheisimpiä ihmissuhteitaan, ja näiden suhteiden rakoillessa kertojan paha olo lisääntyy. Esimerkiksi Ykin tultua sovittua aikaa myöhemmin kotiin kertoja pahastuu ja kokee, että ”jokin hänen luonteessaan on jäänyt kehittymättä”. Hän pitää poikaa ylimielisenä ja välinpitämättömänä ja kokee velvollisuudekseen ohjata ja opettaa tätä niin, etteivät kyseiset luonteenpiirteet jää pysyviksi. (NP, 8–9.) Lasten jatkuva neuvominen ja kasvattaminen tuntuu kertojasta kuitenkin raskaalta tehtävältä, josta ei pääse ikinä eroon. Kertoja pohtii nuoruutensa hävinneen sotaan ja aikuisuutensa kuluneen avioliiton suorittamiseen, avioerosta toipumiseen ja lasten huoltamiseen. Tämä ajatus hukkaan heitetystä elämästä on yleinen naisen kehitysromaanin piirre (Nykänen 2017, 97). Kertoja kokee elämänsä olevan pitkälti jo takanapäin ja vanhuuden olevan jo lähellä, mutta ei koe jäljellä olevaa aikaa omanaan vaan jälkeläistensä hallitsemana. Hän on esimerkiksi toivonut, että hänen poikansa huolehtisivat omasta toimeentulostaan kesällä, kun hän lähtee kesäpaikalleen kirjoittamaan. Kun Yki kertoo, ettei ole löytänyt työpaikkaa, kertoja kokee olonsa ”kohtuuttoman raskaaksi”. Hänen aamunsa päättyy itkuun ja voimattomuuden tunteeseen:

Itken sitä väsymystä ja voimattomuutta joka valtasi minut yritettyäni keskustella Ykin kanssa kesätoimeentulosta. Kauhukseksi hän sanoi eilen, ettei hänellä ole työpaikkaa kesäksi ja että sitä on vaikea saada. Oli kuin liian raskas ylimääräinen taakka olisi nostettu selkääni. En jaksa elättää häntä kesällä kun kirjoitan. Pidin itsestäänselvänä – tai olen pitänyt, että hän itse huolehtii toimeentulostaan kesän aikana. (NP, 18.)

Lainausta seuraa ajatus itsemurhasta. Kertoja kokee taloudellisen huolen vievän häneltä elämänhalun, eikä hän koe poikiensa ymmärtävän häntä. Lisäksi häntä surettaa tietoisuus siitä, että hän on ”taas siinä pisteessä että kuolema tulee mieleen”. (NP, 18.) Kertoja myös tunnustaa äitimyyttiä ravistelevasti, että on aina äitienpäivän tienoilla vihannut lapsiaan ja perhettään. Paljastuksessa näkyy rohkea tunnustuksellisuus, joka on yleinen *Reifungsromanin* piirre. Päähenkilöiden tunnustukset ovat usein vilpittömiä ja suorita, mahdollisesti koska teosten kirjoittajat pyrkivät joustavampaan ja vapaampaan keskusteluun naisista: heidän kehoistaan, unistaan, ajatuksistaan ja tunteistaan. (Waxman 1990, 16; Kristeva 1981, 50.) Perusteluna tunteilleen kertoja kertoo tuntevansa vihamielisyyttä kaikkea kohtaan, mikä vaatii häneltä jotakin ja häiritsee hänen rauhaansa. Hän kuvailee olotilaansa

pahana ja raskaana mielenä sekä irtonaisuuden tunteena. Hän kokee olevansa pelkkä elättäjä ja välttämätön paha, jota ei arvosteta ja jolta lapset jatkuvasti vaativat jotakin:

Pienet lapset vielä auttoivat, isot eivät tee mitään. Tulevat vain – jos tulevat – ruoka-aikaan paikalle närkästyäkseen jos ruokaa ei olekaan, synnyttääkseen jälleen kerran atavistisen syyllisyydentunteen äidissään. (NP, 22.)

Lainauksessa ilmenee kertojan kokemus yksin jäämisestä ja siitä, ettei häntä arvosteta. Hän kokee joutuvansa hoitamaan kaiken yksin ilman apua pojiltaan, ja hän päättelee sukupuoliroolien vaikuttavan suhteeseen poikiensa kanssa. Hän kuvaa, että hänen pojillaan on ”tydyttämätön pyrkimys tyrannisoida naista, nujertaa nainen”, minkä vuoksi he ovat hänen mielestään kärsimättömiä ja loukkaavia. (NP, 31.) Kertoja mainitsee lainauksessa myös syyllisyyden tunteen, joka on ominainen *Reifungsromaneiden* päähenkilöille (ks. esim. Waxman 1990, 84). Äitiyteen liittyy siis vihan ja katkeruuden tunteiden lisäksi myös syyllisyyden tunne. Äitisuhde näyttäytyy molemminpuolisesti syyllistävänä – vaikka kertoja kokee poikiensa riistävän häntä, tuntee hän myös olevansa epäkelpo äiti. Myös Waxmanin analysoimien *Reifungsromanien* päähenkilöt tarkastelevat rooliaan äitinä, mihin voi liittyä kokemus huonosta äitiydestä (ks. esim. Waxman 1990, 80). Kertojalle on kaikesta huolimatta tärkeää, että suhde poikiin on hyvä. Hän myös myöntää oman olotilansa vaikuttavan negatiivisesti ajatuksiin pojista ja ajattelevansa heistä myönteisesti silloin, kun hän voi paremmin. (NP, 23.)

Äitiyteen liittyy myös kertojan kokemus siitä, ettei hänen asemaansa yksinhuoltajaäitinä ymmärretä. Unet ovat useimmissa *Reifungsromaneissa* keskeisessä asemassa (Waxman 1990, 81), ja äitienpäivän aikaan kertoja näkee yksinhuoltajaäidin rooliin liittyvän unen. Uni kuvaa kertojan kuolemaa ja kuolemanjälkeistä elämää, jossa hän leijailee ilmassa miehestä ja naisesta muodostuvana kaksoisolentona. Hän tulkitsee untaan seuraavanlaisesti: ”Viimeöinen uni oli kuva minun nykyisyydestäni, tästä mullistuksen jälkeisestä elämästä jossa olen mies ja nainen, äiti ja isä.” (NP, 28.) Uni kuvaa hänen asemaansa yksinhuoltajaäitinä, jonka täytyy toimia samanaikaisesti sekä äidin että isän rooleissa. Uni kuvaa myös hänen mielentilaansa, joka on tarinan alussa masentunut. Kuolemaa käsittelevän unen näkeminen on luonnollinen seuraus siitä, että kertoja ajattelee kuolemaa päivittäin. Hän löytää unesta kuitenkin myös jotain positiivista:

”Tunsin käyneeni hyvin syvällä persoonallisuuteni kerroksissa, ehkä syvemmillä kuin koskaan – ja yllätyksekseni vielä sieltäkin löytyi päättäväisyyttä ja tahtoa.” (NP, 27.) Uni toimii siis *Reifungsromanille* tyypillisesti kertojan itsetutkiskelun välineenä (Waxman 1990, 81). Hän pääsee käymään syvällä persoonallisuutensa kerroksissa ja löytää sieltä sisäistä voimaa, mikä mahdollistaa *reifungin* eli kypsymisen.

Suhteen poikiinsa lisäksi kertoja kokee myös suhteen julkisuuteen hankalana. Julkisuus rasittaa häntä: hän on esimerkiksi luvannut osallistua kesäseminaariin, mutta kokee ajatuksen vastenmielisenä. Esitysten valmistelu vie paljon energiaa ja esiintyminen tuntuu kertojasta uuvuttavalta. Suhde julkisuuteen on kuitenkin ristiriitainen, koska kertoja tuntee olonsa arvostetummaksi julkisuudessa kuin yksityiselämässään. Esimerkiksi saatuaan kirjeen lukijaltaan kertoja herkistyy, koska kirjeen lähettäjä kertoo kertojan kirjojen antaneen hänelle tyyneyttä ja levollisuutta ja uskoa elämän mielekkyyteen. Lukijoiden lähestymiset eivät kuitenkaan ole aina yhtä mieluisia. Virkistyskeskuksessa asioidessaan kertojaa lähestyy nainen, joka vaatii häntä kirjoittamaan eepisen romaanin. Kertoja pitää lähestymistä inhottavana ja vastaa naiselle, että hänen alaansa on sisäisten tapahtumien kuvaaminen.

Kohtaamisen jälkeen kertoja pohtii olleensa ”rehellinen olematta nöyrä”, mutta ei saanut vastattua naiselle aivan niin suoraan kuin olisi halunnut. (NP, 37.) Kertoja alkaa jo tunnistaa omia rajojaan ja tarpeitaan, vaikkei vielä pystykään toimimaan täysin omien toiveidensa mukaisesti. Kertojalle soitetaan myös epäasiallisia puheluita: ”Joku soitti, ei sanonut nimeään, mutta sanoi lukevansa kirjaani ja ehdotti tapaamista, ’kun tunnut olevan tarpeessa’. – Kiitos vaan, minä valehtelin, kyllä se asia on järjestyksessä.” (NP, 36.) Seuraavaa soittajaa hän ei enää kiitä kysymästä, vaan sulkee puhelimen vastaamatta mitään, minkä hän näkee itselleen epäluonteena käytöksenä. Rohkeus kokeilla uusia rajoja on yksi keski-ikää kuvaavien *Reifungsromanien* piirre (Waxman 1990, 19–21). Aiemmasta poikkeava käytös voidaan nähdä kertojan orastavana kehityksenä, varovaisena uusien käytösmallien kokeilemisena.

3.2 Kehitys: ”Minä paranen nyt”

Naisen päiväkirjassa nähdään sisäisen matkan lisäksi myös ulkoinen matka, matka maalle. Tämä piirre erottaa *Reifungsromanin* perinteisestä naisen kehitysromaanista, jossa matka jää yleensä vain sisäiseksi. (Waxman 1990, 48.)

Matka alkaa toukokuun viimeisenä päivänä, kun kertoja tekee lähtöä kesäpaikalleen. Häntä jännittää yksinäinen kesä maalla: hän näkee sen suorituksena, josta hän todennäköisesti selviää hyvin, mutta jonka aloittaminen vaatii paljon voimia. Päiväkirjamerkinnoissa näkyy kuitenkin myös toiveikkuus. Kertoja muistaa olleensa joka kevät ahdistunut, kunnes on päässyt lähtemään. Hän ennakoii tulevaa kehitystään ja on luottavainen tulevaisuuden suhteen pohtiessaan, että kun hän jaksaa ”käydä tämän kaaren läpi”, keksii hän vielä elämän ytimen, oivaltaa siitä jotakin olennaista, eikä tyydy vähempään. Hän kuvaa, että hänessä on kaiken kärsimyksen keskellä syntynyt tämä varmuus. (NP, 36, 38, 42.) Aiemmasta poiketen kertoja näkee jo mahdollisuuden positiiviselle kehitykselle. Hän on päättäväinen ja määrätietoinen vastausten etsimisessä ja kokee olevansa matkalla jonkinlaiseen oivallukseen. Tämä ennakoii *Reifungsromanissa* tapahtuvaa matkaa itsensä löytämiseen ja tulevaisuuteen valmistautumiseen (Waxman 1990, 61).

Kertoja on tehnyt lähtöä edeltävinä päivinä valmisteluja, joiden avulla hän voi rauhoittaa kesänsä. Hän on perunut osallistumisensa kesäseminaariin, jonne on aiemmin lupautunut, koska ei halua luovuttaa viikkoa heinäkuustaan. Hän kertoo suovansa itselleen ensimmäisen kerran peruuttamisen oikeuden, hän on ”ollut niin velvollisuudentuntoinen vuodesta vuoteen”. (NP, 40.) Kesäseminaariin osallistumisen perumisen lisäksi kertoja lähettää lähtöä edeltävänä päivänä miesystävälleen Robinille kirjeen, jossa kieltäytyy tämän tulemisesta hänen seurakseen maalle. Hän on päättänyt olla kirjeessä rehellinen, kertoa fyysisistä vaivoistaan ja mielentilastaan, siitä, että hänen ”on oltava yksin ja mietittävä”. (NP, 46.) Päätökset osoittavat, että kertojassa on tapahtunut jo kehitystä. Aiempina vuosina hän taipunut muiden vaatimuksiin ja toiveisiin, mistä poiketen hän päättää nyt kuunnella omia toiveitaan. Lähtöpäivänä, lähtövalmistelut tehtyään, kertojasta tuntuu pitkästä ajasta vähän paremmalta. Hänen olonsa on väsynyt mutta helpottunut. (NP, 46–47.) Robinille kirjoitettu kirje antaa olettaa, että kertoja haluaa pohtia mökillä ollessaan ratkaisuja tilanteeseensa. Päätökset kesän rauhoittamisesta luovat tähän sopivat puitteet. Yksinolo mahdollistaa häiriöttömän itsetutkiskelun, joka on tärkeä osa *Reifungsromanin* päähenkilön sisäistä matkaa. Mökki toimii kertojan ”omana huoneena”, jossa hän pääsee kokemaan sellaisiakin tunteita, joita on aiemmin tukahduttanut, erityisesti surua ja vihaa perhettään kohtaan (Waxman 1985, 326).

Maalle saavuttuaan kertoja kokee olonsa vapaaksi ja on tyytyväinen ennen lähtöään tekemiinsä päätöksiin. Vihan ja pettymyksen tunteet ovat hellittäneet, mutta kertoja ei tavoita itsestään myönteisiä tunteita. Hän kuvailee olevansa ”kuin viili”, vailla rakkautta, iloa tai elämänhalua, mutta myös vailla tuskaa tai ahdistusta. (NP, 49.) Kertoja kokee olonsa yksinäiseksi, mutta ei kaipaa seuraa. Hän pohtii asettaneensa itselleen paljon vaatimuksia viime vuosina ja olevansa niihin väsynyt. Hän ei ole suonut itselleen lepoa vaan on kirjoittanut kesäisin valtavan paineen alla häneltä odotettua romaania – hänellä on ollut aina ”pakko selässä”. Nyt hän sallii itselleen ensimmäistä kertaa vapaapäivän, jolloin vain lukee ja nauttii, ja hän tekee sen ”hyväksyen ja rauhallisella omallatunnolla”. Kertoja kuitenkin myös pohtii, onko hänellä enää henkisiä edellytyksiä huolettoman loman pitämiseen ja tuleeko hän koskaan todella suomaan itselleen sellaista. Ensimmäiset armollisuuden askeleet ovat kuitenkin nähtävissä. (NP, 52–54.) Kertojan sisäinen matka on alkanut, koska hän ymmärtää masennuksesta paranemisen vievän aikaa. Hän ajattelee, että hänen ”on taisteltava tätä masennusta vastaan” ja että ”[k]un tuska helpottaa, ei se heti muutu hyvinolontunteeksi, vaan lakkaa, tyyntyy ja on jonkin aikaa ilmeetön kuin pilvinen järvenpinta ennen kuin alkaa kimaltaa”. (NP, 63.) Aiempaa optimistisempi mielenmaisema näkyy myös kertojan suhtautumisessa säähän. Huhtikuussa kaunis ilma herätti kertojassa levottomuutta, koska hän koki olonsa alakuloiseksi eikä sää vastannut hänen sisäistä olotilaansa. Nyt hän kokee, että hänellä ”on taas voimaa kestää kauneutta” (NP, 69).

Päiväkirjan kirjoittaminen toimii kertojalle terapeuttisena välineenä, johon hän voi purkaa ahdistustaan sekä analysoida itseään ja elämäänsä ja saada näin selkeyttä pohtimiinsa asioihin. Päiväkirjan avulla *Reifungsromanin* päähenkilö voi ottaa oman tunne-elämänsä haltuunsa ja kartoittaa edistymistään. Päiväkirjaan kirjoittaessaan hän pystyy aidosti keskittymään itseensä sekä käymään läpi kokemuksiaan ja luomaan niille uusia merkityksiä. (Waxman 1990, 85–86.) Kertoja pohtiikin, että ”muistiinpanojen kirjoittaminen on kuin tekisi suursiivoa pääkopassaan” (NP, 229). Kirjoittamalla voi purkaa sellaisiakin tunteita ja ajatuksia, joita ei pystyisi sanomaan ääneen. Kertoja esimerkiksi kokee, että kirjailijan ammatti asettaa hänelle paljon vaatimuksia, koska hänen täytyy kääntää kaikki kokemuksensa taiteen materiaaliksi ja täten lunastaa olemassaolon oikeutensa. Hän kokee ammattinsa luoman vaatimuksen niin hirvittävänä, että sen ”lisäksi ei jaksaisi yhtään ainoata muuta vaatimusta. Ei äitiyttä, ei perhettä, ei rakastettua, ei puolisoa.” (NP, 56.) Hän kokee

kammoavansa ihmisiä eikä halua mennä käymään kylällä tai soittaa kellekään. Hän tuntee voivansa paremmin ollessaan erossa ihmisistä. Hän miettii paljon Robinille lähettämäänsä kirjettä mutta ei kadu päätöstään, koska on toiminut omien toiveidensa mukaisesti. Hän myös päättää, ettei ”enää vaivaudu jännittämään mahdollisten tulijoitten takia”, ei laita avainta oveen, eikä ”edes yritä hymyillä jos joku tulee”, vaan aikoo korvata tervetuliaishymyn yllättyneellä katseella. Hän ei halua rasittaa itseään olemalla jatkuvassa valmiustilassa vaan kaipaa rauhaa ja yksinoloa. (NP, 59.) Kertoja rinnastaa itsensä luontoon kuvatessaan halutun kaltaista tilaa:

Ja uusi erakoitumisen tarve. Väsymys haastatteluihin ja matineoihin, loputtomiin kysymyksiin ja esiintymisiin. Halu piillä pensaaseen. Liueta lopullisesti maailman näkyvistä. Lakata hymyilemästä. Paeta tunnistamista. Olla kasvi. Huomaamaton, mutta vahvasti olemassa. Juuret mullassa. Latva auringossa. Saada aivot toimimaan. Päästä eroon kivuista ja rauhaan. Luonnolliseen olemassaoloon. Vaatimuksettomuuteen. Luonnolliseen elinvoimaan. Ja Luoja sen suokoon: viimein kirjoittamiseen. Tulokseksaaseen. (NP, 59–60.)

Lainauksessa ilmenevien ajatusten voidaan tulkita viittaavan haluun irtautua sosiaalisesta maailmasta. Tämä näkyy myös tietyissä ulkoisissa tapahtumissa, jotka viittaavat Naisen *Bildungin* eli kehityksen näkökulmasta kertojan asteittaiseen irrottautumiseen sosiaalisesta maailmasta (vrt. Nykänen 2017, 65). Esimerkiksi kun kaksi naista kulkee kertojan pihan läpi ja pahoittelee asiaa säikähtäessään hänen tervehdystään, ei hän vastaa mitään. Hän tuntee itsensä ”todella pahaksi”, kuin ”noita-akaksi”, mutta ei halua vastata hyväksyvästi naisten pahoitteluihin. (NP, 63.) Myöhemmin kertoja laittaa pihalleen kieltotaulun, mutta ihmiset kulkevat silti pihan poikki. Kertoja päättää rohkaista mielensä, kulkea heitä vastaan ja pyytää heitä kulkemaan muualta. Keskustelun jälkeen kertoja kokee olevansa ”hirveä”, ”nääntynyt” ja ”poikki” ja toivoo, että hänellä olisi ”iso mies ja vihainen koira”. (NP, 129–130.) Rajojen asettaminen herättää kertojassa vaikeita tunteita, mistä kertoo hänen hetkellinen toivomuksensa miehen läsnäolosta seuranaan, vaikka hän on halunnut olla yksin. Hetken kuluttua kertoja kuitenkin kokee olonsa paremmaksi. Hän on psyykkisesti ja fyysisesti väsynyt, mutta onnistuu aiemmasta poiketen pitämään itsestään huolta:

Olen aterioinut harkiten, varovasti, ja niin kuin ehkä pian ilmenee, myös taitavasti, sillä onnistun todennäköisesti välttämään masentumisen, joka uhkaa raskaasti. Olen väsynyt; ”verensokeri alhaalla” -tunne niin fyysisesti kuin psyykkisestikin. Jos olisin esimerkiksi juonut tyhjään vatsaan pullon olutta, mikään mahti ei olisi estänyt minua romahtamasta itkemisen

asteelle saakka. Mutta pysyttelin rauhallisena, liikuin varovaisesti, puhelin itselleni sisimmissäni tynnyttävällä ja verkkaisella äänellä vetäessäni ruokakärrejä pihaan. Kuljin kuin rosoisen kuilun reunaa pitkin, tietäen että vain maltti vie minut turvalliselle maaperälle taas. (NP, 131.)

Lainaus kuvaa kertojassa tapahtuvaa kehitystä. Hän tunnistaa huonovointisuutensa, mutta tiedostaa myös, että huono olo ei välttämättä kestä ikuisesti, vaan paranee ajan kanssa. Samana iltana kertoja puhuu puhelimesta poikansa Ilkan kanssa ja uskoo selviävänsä, vaikka keskustelu sujuu huonosti. Kertoja oivaltaa, ettei voi vaikuttaa kaikkiin asioihin. Hänen olonsa on tuskainen ja hän kokee, ettei ”jaksaa elää näin masentuvana”, mutta heti sen jälkeen hän jo pohtii: ”Minun on jaksettava tämän tuskan läpi, nähtävä mitä on toisella puolella.” (NP, 132.) Kertoja myös kuvailee katsovansa nyt tielle odottamatta ketään. Tielle katsominen viittaa kertojan muutaman päivän takaiseen puheluun poikansa Ykin kanssa. Siinä hän kertoi katsovansa kesäpaikalle johtavalle tielle monta kertaa päivässä ja olevansa näkevinään Ykin lähestyvän sitä pitkin. (NP, 117, 132.) Nopeasti vaihtelevat mielentilat ja niitä seuraavat pohdinnat havainnollistavat kehitystä, joka tapahtuu kehämaisesti, toiston kautta, ei siis kausaalis-lineaarisesti. Tämä on naisten kehitysromaneille tyypillistä. (Abel, Hirsch & Langland 1983, 26.) Mökin lähellä oleva polku auttaa kertojaa pohtimaan kehityksen luonnetta. Polku nousee vertauskuvaksi kehitykselle, joka ei ole suoraa, vaan poukkoilevaa ja mutkittelevaa:

Oikeassa oli Einstein: lyhin yhteys kahden pisteen välillä ei ole suora viiva. Ja tuota polkua katsellessani lisäisin siihen: ei ainakaan kaunein. [- -] Tuo polku on lyhin ja kaunein etäisyys portaitani sillalle, vaikka mutkitteleekin silminnähtävästi. Polkua ei voi olla olemassa ilman mutkia. Ajateltu kesäyössä: kauneus on usein mutkallista. (NP, 115.)

Lainauksen ajatus havainnollistaa *Naisen päiväkirjan* kerronnallista rakennetta. *Reifungsromanien* kerronnallinen rakenne perustuu yleensä matkan rakenteelle, usein mutkittelevalle sellaiselle, jolla etsitään itsetuntemusta, kehitystä ja uusia rooleja (Waxman 1990, 16). Kertoja sanoittaa itse, että ”luonnollisin viiva luonnossa on kaareva”, ”kaarevuus ehkä pystyy täyttämään nekin ehdot, joihin suora viiva ei pysty” ja ”[m]utkallisuus mahdollistaa enemmän kuin yksioikoisuus. [- -] siis jonkinlaisen onnenkin” (NP, 144). Koska kehityskaari ei etene suoraviivaisesti, siihen sisältyy myös takapakkia. Esimerkiksi kun kertoja saa kuulla entisen anoppinsa Annan kuolemasta, ajautuu hän syviin mietteisiin, eikä jaksaa enää ajatella elämästä myönteisesti. Hän kuvailee ihmiselämän olevan ”pelkkä toivoton yritys, alun alkaen

tuomittu epäonnistumaan”. Hän näkee elämän sattumanvaraisena ja merkityksettömänä ja pohtii, pääseekö koskaan enää käsiksi elämänhaluun. (NP, 75–76.) Jo seuraavana päivänä hän kuitenkin kokee olonsa paremmaksi. Hän saunoo ja kokee, että ”[s]ielukin kylpi ja rauhoittui”. Myös täysikuu näyttäytyy ja ”tekee yksinäisyydestä kaikkeuden, tarkoituksettomuudesta seikkailun, elämästä totta”. (NP, 80–81.) Vaikeat ajatukset eivät enää aiheuta kertojalle pahaa oloa päiväkausiksi, vaan hän pääsee niistä yli. Muutaman päivän kuluttua Annan kuolemasta kertoja kirjoittaa pojalleen Ilkalle kirjeen, jossa kertoo jo voittaneensa masennuksensa ja olevansa myönteisellä ja toiveikkaalla mielellä. (NP, 84.) Kehityksen kehämaista luonnetta kuvaa se, että pian tämän julistuksen jälkeen kertoja voi jälleen huonosti ja pohtii avioeroaan, koiransa kuolemaa ja yksinäisyyttä. Hän kokee olevansa ”kummallisesti yksin aina, tavalla tai toisella hylätty”, mikä herättää kysymysten sarjan:

Mutta miksi minä-tunteeni heikkenee, niin kuin se on heikentynyt koko viime talven ajan, syksystä saakka, ja yhä heikkenee, niin etten tunne jaksavani lapsiani, en mitään vaatimuksia? Se saa minut ikään kuin pakenemaan jatkuvasti. En jaksaa ihmiselämän rasituksia. Miksi todellisuudentajuni, kosketukseni todellisuuteen häipyvät tuskallisesti ja pelottavasti? Jää vain hirveä voimattomuudentunne, minän heikkouden kokemus. Mikä minua voimistaisi? (NP, 87.)

Lainauksessa ilmenee kertojan pitkille pohdinnoille tyypillisiä kysymyksiä, jotka implikoivat vastaanottajan, vaikkei niihin kaivattaisikaan vastausta. Kysymysten sarjat kertovat *Reifungsromanin* päähenkilön lisääntyvästä itsetutkiskelusta ja ”itsensä etsimisestä”. (Waxman 1990, 48, 66.) *Naisen päiväkirjassa* kysymysten määrä kasvaa tarinan edetessä. Kysymysten läpi paistaa halu löytää vastauksia hankalaan tilanteeseen. Lainaamaani kysymysten sarjaa seuraa ajatus itsemurhasta, mutta vielä samana päivänä kertoja oivaltaa jotakin uutta. Hän kokee olonsa turvalliseksi ymmärrettyään, että on vain ”hiukkanen maailmankaikkeudessa, ratkaisemattomassa ongelmassa, jossa kaikki vaikuttaa epämääräisesti lainalaiselta”. Hän tuntee valtavaa helpotusta ja kokonaisuudentunnetta, turvallisuutta itsensä pienuudesta ja maailmankaikkeuden selittämättömyydestä. (NP, 89.) Itsetutkiskelu auttaa kertojaa löytämään uusia suhtautumistapoja: ennen mökille tuloa hänen oli hankala nähdä minkäänlaista lohtua maailmankaikkeudessa.

Kehitys näkyy myös kertojan riidellessä poikansa Heikin puolison, Tuulikin, kanssa. Heidän saapuessaan mökille kertoja ilahtuu: tavatessaan tuttuja ihmisiä hänen

todellisuudentunteensa palaa. Kertoja kuitenkin kokee Tuulikin itselleen vieraaksi, toiselta planeetalta kotoisin olevaksi, ja heidän välilleen syntyy väärinkäsitys kertojan kysyessä Tuulikilta asunnon etsimisen edistymisestä. Tilanteen rauettua kertoja tuntee olevansa putoamaisillaan masennukseen, mutta kykenee väistämään sen: ”Tällä hetkellä voisin olla taas järkyttynyt, pohjiani myöten masentunut ja pettynyt – mutta en ole.” (NP, 91.) Syynä masennuksen välttämiseksi kertoja näkee sen, että pystyi kaikesta huolimatta pysymään tilanteessa aitona ja että ei myöntänyt mitään sellaista, mitä ei kokenut oikeaksi. Seuraavana päivänä kertoja iloitsee siitä, ettei enää yrittänyt olla äidillinen, vaan pystyi olemaan oma itsensä. Tämä on *Reifungsromanille* tyypillistä: rajoittava äidin rooli ei enää ole riittävä, ja kertoja haluaa vapauttaa itsensä siitä (vrt. Waxman 1985, 323).

Aiemmin kertoja samaisti itsensä luontoon, koki olevansa ”jo melkein kasvi”, jota ei ”enää metsässä huomaa”. (NP, 60.) Nyt hän kokee rauhoittuneensa ja todellisuudentajunsa palanneen: ”Olen ollut maan pinnalla, en haihtumaisillani avaruuteen, en liukenemaisillani usvaan, en yhtymäisilläni kasveihin, en hajoamaisillani multaan.” (NP, 96.) Hän ei koe myöskään enää yhtä valtavaa erakoitumisen tarvetta kuin aiemmin. Hän pystyy jo käymään kaupungissa siitä häiriintymättä, mieli rauhallisena ja tasapainoisena, ja kutsuu myös vieraita kylään mökilleen. Hän antaa suuren arvon löytämälleen tasapainolle ja varoo sen kadottamista. Osa tasapainon säilyttämisestä on myös omien tarpeiden kuunteleminen ja rajojen asettaminen, mitä kuvaa kertojan lähettämä kirje kollegalleen. Kirjeessä hän peruu esiintymisen ja lisäksi pohtii, että hänen on luultavasti jätettävä esiintymiset kokonaan, koska ne rasittavat häntä niin paljon. (NP, 97.) Kertoja siis tekee *Reifungsromanille* tyypillisesti positiivisia muutoksia elämäänsä ja järjestele prioriteettejaan uudelleen (ks. esim. Waxman 1990, 74.) Häiriötön itsetutkiskelu mökillä on mahdollistanut sen, että kertoja tunnistaa paremmin omat voimavaransa ja kykenee järjestelemään elämäänsä niiden mukaisesti. Tästä kertoo myös seuraava lainaus:

En jaksa enää ottaa ihmisiä huomioon samalla tavalla kuin ennen enkä aina yrittää olla miellyttävä, mikä on ollut luonteenomaista minulle kosketuksissa vieraisiin ihmisiin – ei omiin. En jaksa enää kantaa muiden huolia niin kuin ennen. Heille on käynyt niin, minulle näin. En jaksa enää rientää vastaamaan kaikkiin kysymyksiin ja pyyntöihin ja anteeksipyydellä kieltäytymisiäni. Haluan rauhoittaa kesäni. En aio enää toimia palvelevana

puhelimena. En aio olla kenen tahansa häiritävissä mihin aikaan tahansa. En aio enää olla niin herttainen. En jaksa. (NP, 102.)

Kertoja pohtiikin, kehittykö hänessä uusi, hänelle vieras suhtautumistapa eli välinpitämättömyys. Toisaalta omien tarpeiden kuuntelu herättää kertojassa myös ristiriitaisia tunteita, mistä kertoo hänen näkemänsä uni Robinista. Unet ovat keskeisiä itsetutkiskelun välineitä useimmissa *Reifungsromaneissa*: niiden avulla voidaan tutkia muun muassa päähenkilön kokemaa kaksijakoisuutta juuri saavuttamansa itsenäisyyden suhteen (Waxman 1990, 81). Myös Kilpi käyttää unia niiden ristiriitaisten tuntemusten tutkimiseen, joita mökillä saavutettu itsenäisyys *Naisen päiväkirjan* kertojassa herättää. Kertoja kokee haasteita itsenäisyyden ja yksinolon sekä sosiaalisten suhteiden ylläpitämisen välillä. Hän ei halua vieraita mökilleen, kun hän kirjoittaa, mutta kuitenkin myös kaipaa ihmisiä. Kertoja ei ole halunnut miesystäväänsä Robinia seurakseen mökilleen, mutta näkee kuitenkin unta, jossa tuntee eroottista mielihyvää ja halua ja seuraavassa hetkessä halua ja suutelee Robinia. Hänelle tulee unesta hyvä mieli, ja unen näkemistä seuraa Robinin muistelu. Itsenäisyys herättää kertojassa ristiriitaisia tunteita – vaikka hän nauttii yksinolosta, tuntee hän toisinaan olonsa myös yksinäiseksi, mistä seuraava lainaus kertoo. Lainausta edeltää kuvaus kertojan nimeämstä ”minän heikkoudesta”, johon kuuluu tunne taaksepäin luisumisesta, ontoksi muuttumisesta ja pois haihtumisesta. Kertoja kokee avuttomuutta ja tyhjyyttä ja kokee kaiken olevan yhdentekevää, kun on vailla minuutta. Hän arvioi tunteen johtuvan siitä, ettei hänellä ole kosketusta muihin ihmisiin:

Se ei ole pelkästään fyysistä yksinäisyyttä, vaan sitä että ei saa kosketusta muihin ihmisiin, jotka ovat kuin rajapaaluja minun todellisuudessani. Kuin tapaisi tyhjää siellä missä odottaa elävää positiivista ihmiskontaktia. Sitä epäilee omaa olemassaoloaan kun ei tapaa toista. Kaipaan rajapyykkeitä elämäni, muuten haihdun avaruuteen. (NP, 111.)

Kertoja kokee rakkauden palauttavan hänet tähän hetkeen, maadoittavan ja kasvattavan häntä. Hän kuitenkin kokee, ettei hänen elämässään ole positiivista jatkuvuutta, sellaista ihmissuhdetta, jonka myönteisyyteen ja kestävyys hän voisi luottaa. Kuitenkin kirjoittamiaan papereita katsellessaan kertoja pohtii, ettei vaihtaisi paperinippua mieheen. Myös ympäröivä luonto ja eläimet tuntuvat korvaavan ihmisen: kertoja houkuttelee pääskysiä pesimään taloonsa sekä ihailee ikkunansa ohi kävelevää hirveä ja pihansa poikki lentäviä lintuja: ”Kyllä kelpaa, ajattelin. Seurana hirvi ja taivaanvuohi!”. (NP, 113.) Hän toivoo hirven tulevan iltakävelyllä pihalleen

seuraavanakin iltana ja pohtii, että kesäoiset lintujen äänet ovat jääneet häneltä aiempina kuuntelematta, koska hän on silloin aina joko saunonut tai rakastellut Robinin kanssa. Kertoja myös pohtii, että hänen elämänsä olisi onnellisempaa, jos hänellä olisi koira. Hän kuvittelee vierelleen laboratorinnoutajan, jonka kasvot ja ilmeet hän jo pystyy näkemään ja jota hän puhuttelee. (NP, 114, 120.) Yhteys luontoon on kertojalle tärkeä, ja hän tarkkailee kiinnostuneena vuodenaikojen etenemistä luonnossa. Luonnon kuvaus on runsasta ja yksityiskohtaista. *Naisen päiväkirja* eroaa tässä Waxmanin esittelemistä *Reifungsromaneista*, mikä varmasti osittain johtuu niissä esiintyvistä kaupunkiympäristöstä (Waxman 1990). Eläinten ja luonnon seuraamisen lisäksi myös lukeminen lievittää kertojan yksinäisyyttä. Kun hän on yksin mökillään ja sosiaalisuus on vähäistä, hän pysyy lukemisen avulla yhteydessä maailmaan. Lukemalla kirjoja kertoja pääsee yhteyteen muiden pohdintoihin ja kokemusmaailmoihin ja saa täten vahvistusta omalle olemassaololleen. Myös kirjoittaminen tuo kertojalle iloa silloin, kun se sujuu. Hän pohtii, että hänessä on nyt kaipaamansa tunne, kirjoittamisen tunne, joka on kuin rakkaus. Kirjallisuuden maailmassa eläminen nousee hänen mielessään vaihtoehdoksi rakkaudelle:

Ei se mitään jos elänkin pitkiä aikoja enemmän kirjallisuuden kuin elämän maailmassa, jos vain edes se on vahva. Mutta jos molemmat ovat heikkoja, silloin minä en elä ensinkään, olen jakautunut ja ohut ja repeän kuin harso, kuin kulunut kapalo, enkä ole enää missään. (NP, 122.)

Jos kertojalla ei ole kirjallisuutta eikä rakkautta, ei hän koe olevansa olemassa ensinkään, mikä aiheuttaa tuskaa. Onnekseen kertoja kuvaa olevansa nyt vahvasti kosketuksissa kirjallisuuden maailmaan ja alkavansa voimaan sen ansiosta hyvin. Hän kokee, että kirjoittaminen sujuu jo paljon paremmin kuin kesän alussa: nyt sana on hänen käsissään, ”se on elävä ja sykkii ja tykyttää”. Hän kuvaa, ettei jaksakaan elää ilman kosketusta sanaan ja puhuttelee Jumalaa pyytäessään, ettei tämä ottaisi kirjoittamisen iloa häneltä pois. Kertoja myös oivaltaa, että juuri tämän vuoksi hänen täytyi olla mökillä yksin: ”Minä paranen nyt.” (NP, 123.) Muutaman päivän kuluttua kertoja näkee tilanteesta unta. Unessa hänelle on syntynyt vauva, vaikka lääkäri on vaihdevuosiklinikalla kertonut hänelle raskaaksi tulemisen mahdollisuuden olevan pieni. Kertoja ajattelee unen merkitsevän ”kirjoittamista, uutta alkua” ja on tyytyväinen, koska se osoittaa, ettei hän ole lisääntymiskyvytön, ”maho” (NP, 124). Unella on suora yhteys kertojan oikeaan elämään, koska hän on ennen maalle lähtöä

käynyt vaihdevuosiklinikalla, missä lääkäri on maininnut raskaaksi tulemisen epätodennäköisyydestä. Unessa kertoja on rikkonut lääkärin keski-ikään liitämät odotukset, ja hän ymmärtää unen nähtyään paremmin ikävaihettaan. Uni vahvistaa *Reifungsromanille* tyypillisesti kertojan näkemystä nuoruudesta ja vanhuudesta jatkumona, ei toistensa vastakohtina. (Waxman 1990, 47.) Keski-ikässäkin voi vielä uudistua ja kypsyä, synnyttää jotakin uutta, mistä uuden innostuksen löytäminen kirjoittamiseen kertoo.

Tarinan edetessä kehittyvä unimaailma on *Reifungsromanille* ominainen piirre (Waxman 1990, 47), ja kertojan näkemät unet muuttuvat tarinan edetessä teemoiltaan alun kuolemasta kertovaa unta (ks. luku 3.1) positiivisemmiksi. Tämän voidaan nähdä vertautuvan kirjassa laajemmin ilmenevään positiiviseen kehitykseen. Unet tuovat vastauksia kertojan kysymyksiin ja auttavat häntä ymmärtämään vaikeitakin tilanteita. Kun myöhemmin kirjassa kertoja kokee taas hankaluuksia kirjoittamisen kanssa, hänen on hankala ymmärtää, mistä kirjoittamisen vaikeus johtuu. Hän toivoo, että näkisi tilanteesta valaisevan unen, joka auttaisi häntä ymmärtämään hankaluuksien syitä. (NP, 167–168.)

Lukija elää mukana *Naisen päiväkirjan* kertojan kehityskaaressa, johon sisältyy *Reifungsromanille* tyypilliseen tapaan usein hyvin kivuliastakin itsetutkiskelua (Waxman 1990, 49). Itsetutkiskelun aikana kertojan intiimeimmät ajatukset paljastuvat lukijalle. Esimerkiksi kun kertojan luokse on tulossa vieraita, hän kuvaa, että vieraat ärsyttävät häntä jo etukäteen ja ettei hän ole kutsunut kesäpaikalleen ketään muuten kuin pakosta. Hän kokee, että ihmiset tulevat hänen luokseen kuin museoon tai näyttelyyn, mikä rasittaa häntä ja häiritsee hänen rauhaansa. Kun vieraat lopulta tulevat, kertoja on huonolla tuulella. Nukkumaan mennessä hän päättää, että syksyllä kotiin mentyään peruuttaa kaikki alustavat tapaamisensa ja ottaa numeronsa pois puhelinluettelosta ja puhelimen irti seinästä. (NP, 145.)

Vieraiden lähdettyä kertoja kokee olleensa julma, koska toivoi koko aamun vieraiden jo lähtevän. Hän lupaa itselleen, että tämä on viimeinen kesä, jolloin hän suostuu vieraiden tuloon mökilleen silloin kun hän kirjoittaa. Kehitystä on nähtävissä, koska kertoja kertoo oppineensa jotakin mitä ei ole osannut koskaan ennen: olemaan estelemättä, kun vieraat alkavat lähteä. (NP, 146–147.) Vieraiden lähtemistä seuraavat synkät ajatukset. Iltaan mennessä kertojan olo kuitenkin helpottuu, ja

seuraavana päivänä hän lähtee käymään kotona. Paluumatkalla hän huomaa kesän aikana tapahtuneen myönteisen kehityksen:

Miten paljon paremmissa voimissa minä olinkaan ajaessani nyt ihmisten ilmoille tietä, jota kesäkuun ensimmäisenä päivänä ajoin metsään päin loppuun väsyneenä, voimattomana, epämääräisesti sairaana, mieli kummallisesti ahdistuneena ja pakottavana. Miten paljon paremmissa kunnossa minä nyt olenkaan. Jaksan rakastaa lapsianikin. (NP, 152.)

Vaikka mielialat ovat vaihdelleet kesän aikana, voi kertoja kuitenkin paljon paremmin kuin mökille lähtiessään. Hän kokee nyt hyväksyvänsä lapsensa ja päättää, ettei halua enää loukata heitä. Välit poikiin ovat kesän aikana lämmenneet, ja ilokseen kertoja huomaa, että myös hänen lapsensa alkavat pikkuhiljaa ottamaan häntä paremmin huomioon. Kotiin tultua kertoja ilahtuu ja liikuttuu, koska Yki huomioinut häntä jättämällä hänelle kukkakimpun ja kirjeen. Kun kertoja palaa takaisin mökilleen, minne Heikki ja Tuulikki ovat myös jättäneet terveisiä, on hän onnellinen siitä, että on saanut kuluneella viikolla osakseen hellyyttä ja huolenpitoa. (NP, 151–154.)

Mökille palattuaan kertoja muistelee aiempaa elämäänsä, erityisesti avioliittoa ja perhe-elämää. Avioelämän muistelu ja uudelleenarviointi ovat tärkeitä piirteitä *Reifungsromaneissa* (Waxman 1990, 69). Kertoja muistelee erityisesti kymmenen vuoden takaisia aikoja, jolloin hän on epäillyt silloisen aviomiehensä pettävän häntä. Epäily on myöhemmin osunut oikeaan. Muistelu auttaa kertojaa refleктоimaan tapahtunutta. Kertoja palauttaa mieleensä myös viime talven, jolloin hän torjui ihmisten kontaktirytykset huonovointisuutensa takia. Hän muistelee ”julmaa lausetta”, jonka sanoi tuolloin ”kahdelle ahdistuneelle ihmiselle” heidän kääntyessään hänen puoleensa. (NP, 183.) Syyllisyyden tunteiden ja katumuksen käsittely on välttämätön osa kertojan sisäistä matkaa. Kertoja katuu sanomisiaan ja on pyytänyt niitä anteeksi. Hän kuitenkin myös tunnistaa, ettei halua joutua enää samaan tilanteeseen ja kuvaa, ettei jaksakaan enää olla ihmisten terapeutina. Muistelu siis auttaa kertojaa paitsi refleктоimaan tapahtunutta myös tunnistamaan nykyiset tarpeensa. Kertoja on aiempina vuosina antanut itsestään muille liikaa, mikä on *Reifungsromanin* päähenkilölle tyypillinen piirre. Jotta hän voi katkaista tämän kierteen, täytyy hänen muuttua radikaalisti. (vrt. Waxman 1985, 324.)

Naisen päiväkirjassa kuvataan *Reifungsromanille* tunnusmerkillisesti myös päähenkilön suhdetta ikääntyviin vanhempiinsa, joista tulee usein riippuvaisia

lapsestaan (Waxman 1985, 319–320). Elokuussa kertoja lähtee vanhempiensa mökille. Kertojan vanhemmat eivät ole vielä riippuvaisia hänestä, vaan kertoja päinvastoin pääsee vanhempiensa mökillä ollessaan irti hoivaajan roolista. Hänen vanhempansa pitävät hänestä huolta eivätkä meinaa antaa hänen osallistua mihinkään kotitöihin. Vanhempien luona oleminen herättää kertojassa ajatuksia vanhempien ja erityisesti äidin roolista:

Äiti voi huonosti. Minä vien hänestä voimaa, siksi häntä heikottaa. Minä taas kohennun ja laukean täällä kaiken aikaa. Myös isä vie äidistä voimaa. Me olemme molemmat hänen huolenaan, vaikka kuinka yrittäisimme olla vaivattomia. Vaikuttaa, ettei sitä edes mikään auttaminen tai työnjako muuta. Hänellä on kokonaisvastuu taloudesta, niin kuin minulla on kotona. Se on naisella miltei kaikissa kuvioissa, vapautuneissa ja nykyaikaisissakin. Siinä on hänen taakkansa. Jonkun pitäisi olla äidille äiti, että hän jaksaisi. Jokaisella pitäisi olla joku äiti. Siksi minäkin väsyin keväällä – en jaksanut olla äiti, voimanlähde. (NP, 186.)

Toisaalta kertoja kokee, että hänen äidillään on yksinoikeus vaivoihin ja niiden hankkimaan huomioon, jolloin hänen äitinsä saa sairastaa hänen seurassaan. Hän oivaltaa, ettei itse sairasta näkyvästi vanhempiensa seurassa mutta tekee niin poikiensa kanssa eläessään. Kertoja tutkailee sukupolvien jatkumoa:

Reifungsromanille on tyypillistä ikäjatkumoa pitkin liikkuminen ja sitä kautta näkökulman saaminen nuoruuteen, keski-ikään ja vanhuuteen (Waxman 1990, 89). Hän pohtii, että vanhempien ”pitää olla riistettävänä loppuun saakka, antamassa turvaa” ja että hyvän vanhempien ja lasten välisen toimeentulon takaa ”molemminpuolinen riisto” (NP, 187). Kertoja kokee alistuvansa vanhemmilleen mutta saavansa siitä palkaksi turvallisuutta ja läheisyyttä. Hän saa kokea olevansa taas lapsi, ei pelkästään vanhempi, ja ymmärtää paremmin omia lapsiaan asettuessaan pitkästä ajasta lapsen rooliin. Lisäksi hän tuntee itsensä nuoreksi vanhempiensa seurassa, koska heihin verrattuna hän on terve: vaivat ja vanhuus ovat heissä, eivät vielä hänessä. (NP, 187.)

Reifungsromanissa esiintyy usein peilimotiivi, joka kuvastaa päähenkilön lisääntyntä itsensä arviointia (Waxman 1990, 48). Peilimotiivi esiintyy myös *Naisen päiväkirjassa*, ja sen avulla voidaan tarkastella kertojassa kesän aikana tapahtunutta kehitystä. Alkukesästä kertoja katsoi peiliin ja ajatteli, että hänellä ”on vanhan naisen ryppyiset kasvot”, jotka näyttävät joltakin ”[v]ain sopivassa valaistuksessa, huolellisesti laitettuna, ”puettuna””. (NP, 61–62.) Kertojan sanoista välittyi hänen vastenmielisyytensä vanhenevaa kehoaan kohtaan. Hän näki iän

merkit ruumiissaan ja kävi läpi muutoksen tuskaa, mikä on *Reifungsromanille* ominainen piirre. Peilimotiivi kuitenkin kuvastaa *Reifungsromanissa* myös päähenkilön kehitystä, koska lopulta hän tunnistaa ja tunnustaa itsensä oman peilikuvansa kautta. (Waxman 1990, 39–40, 48, 72.) Kertojan suhtautuminen peilikuvaansa muuttuu tarinan edetessä, kuten kun kertoja näkee varjonsa ulkokuoneen seinässä ja pohtii: ”Se näytti inhimilliseltä kaikesta huolimatta. Sillä oli muutama kihara hiuksissa. Katselin sitä ystävällisesti.” (NP, 90.) Hän suhtautuu itseensä inhimillisesti ja antaa samalla itselleen tunnustusta. Iän mukanaan tuomat merkit myös hälvenevät myönteisten sosiaalisten kontaktien myötä: kertoja kokee näyttävänsä paremmalta, ”iloiselta ja kiinteäihoiselta”, keskusteltuaan myönteisesti itselleen läheisen henkilön kanssa (NP, 119). Hän ei vaikuta hakeutuvan peilin eteen tarkoituksellisesti tai kaipaavan oman peilikuvansa tarkastelua: hän näkee peilikuvansa kuin sattumalta ulkokuoneen seinästä ja auton peruutuspeilistä. Peilittömyys voidaan nähdä tietoisena valintana, itsensä hyväksyntänä ilman ulkonäön jatkuvaa tarkkailua. Kotiin palattuaan kertoja katsoo peiliin ja ajattelee: ””Liian nuoren näköinen!” Mikähän minua nyt vaivaa?” (NP, 237.) Uusi suhtautuminen peilikuvaan voidaan nähdä uudenaikaisena, hyväksyvänä suhtautumisena ikääntymiseen (vrt. Waxman 1985, 326). Alkupään muutoksen tuskaan verrattuna tämä on suuri käänne.

3.3 Loppuasetelma: ”Voima virtaa nyt minuun päin”

Uusien rajojen kokeileminen ja uudenaikainen itsensä ilmaiseminen on tunnusomaista *Reifungsromaneiden* päähenkilöille. Usein tämä myös haastaa nuoruuden ja vanhuuden välistä vastakkainasettelua. Esimerkiksi Waxmanin käsittelemän *The Summer Before the Dark* -romaanin Kate värjää hiuksensa tummanpunaisiksi lastensa vastustuksesta välittämättä: hänen ei tarvitse tyytyä äidilliseen ulkonäköön, vaan hän voi kokeilla myös ”sensuellimpia”, ”seksuaalisempia” ja ”nuorekkaampia” hiustyytlejä. (Waxman 1990, 51.) *Naisen päiväkirjan* kertoja irtautuu perinteisestä äidin kuvastosta tuodessaan perheellisen miehen yöksi asunnolleen poikien nukkuessa viereisissä huoneissa. Aamulla hän kertoo tapahtuneesta pojilleen avoimesti ja häpeilemättä, vaikka hänen on hankala kävellä ja hänellä on ”leuka mustelmilla ja huuli halki”. (NP, 197.) Tapahtunut kyseenalaistaa kulttuurin kahtiajakoisuutta ikää kohtaan, erityisesti sen taipumusta liittää seksuaalinen aktiivisuus nuoruuteen vanhuuden sijasta (vrt. Waxman 1990, 68). Kertojassa herää

tapahtuneen seurauksena pohdintoja hänen seksuaalisuudestaan. Hän pohtii oppineensa tulemaan toimeen ilman seksuaalista kanssakäymistä, vaikka se pyöriikin hänen ajatuksissaan. Kun mies lähtiessään kysyy, saako soittaa kertojalle joskus, tämä vastaa kieltävästi ja kertoo vain häiriintyvänsä soitoista. (NP, 197.)

Seksuaalisuuden tutkimisen seurauksena kertoja tunnistaa omat tarpeensa ja haluaa kunnioittaa niitä.

Päähenkilössä tapahtuva kehitys voi näkyä *Reifungsromanissa* hyvin konkreettisina asioina, kuten hiustyylin muutoksina (Waxman 1990, 50). *Naisen päiväkirjan* kertoja päättää luopua vanhasta Kuplastaan ja ostaa itselleen uuden auton, Carinan. Autossa on kolarin jälkiä ja raapiutumia kyljessä, mutta ne eivät häiritse kertojaa – ne ovat merkkejä eletystä elämästä. Kertoja kokee olonsa surulliseksi vietyään vanhan autonsa pois, mutta ajattelee muutoksen kuvastavan erään elämänvaiheen päättymistä. Vanhan autonsa hän on ostanut kymmenen vuotta aiemmin avioliittonsa päätyttyä, joten sekin on ajoittunut yhden elämänvaiheen päättymiseen. Uusi auto on edellistä ”isompi ja kauniimpi”, mistä voi kertojan mukaan päätellä, että hän ja hänen poikansa ovat selviytyneet avioeron jälkeisistä vuosista. Kertojasta kuitenkin tuntuu surulliselta jättää vanha auto ”vieraisiin, tuntemattomiin käsiin”. (NP, 203–204.) Muutoksen voidaan nähdä kuvastavan laajemmin teoksessa tapahtunutta vanhoista rooleista ja ajatusmalleista luopumista ja uuden identiteetin löytämistä, mihin voi liittyä myös irti päästämisen vaikeutta. Riideltään poikansa kanssa kertoja kirjoittaa tälle kirjeen, jossa ilmaisee kaipaavansa uuden auton kanssa apua ja myötämielisyyttä. Hän tarvitsee lapsiltaan tukea uudessa elämänvaiheessa eikä halua joutua pärjäämään yksin. Helpotukseksen hän huomaa, että lapset tulevat häntä vastaan: yhteenoton jälkeen he pesevät auton, siivoavat ja juttelevat äidilleen myönteiseen sävyyn. (NP, 224–225.)

Kertoja käy vielä kerran keskustelutilaisuudessa esiintymässä ja saa paljon kehuja, mutta pohtii jälkikäteen, että aikoo lopettaa esiintymiset. Hän kokee tilaisuudet näytelmänä, joissa joutuu jatkuvasti teeskentelemään. Hän kunnioittaa itseään tehdessään itselleen sopivan päätöksen. Epäaitous on vähentynyt myös kertojan suhteessa lapsiinsa: hän kokee, että pystyy viimeinkin olla lapsilleen luontevasti oma itsensä. (NP, 208, 211.) Kehitys on seurausta siitä, että kertoja on kesän aikana *Reifungsromanille* tyypillisesti tarkastellut ja arvioinut rooliaan äitinä (ks. esim. Waxman 1990, 80) ja löytänyt nyt itselleen sopivan tavan olla äiti. Tämä on tärkeää:

aiemmin kesällä kertoja koki, etteivät hänen lapsensa tunne hänen aitoa minäänsä ja parhaita ominaisuuksiaan (NP, 174). Kertoja kokee myös sosiaalisuutensa ja seurallisuutensa palanneen. Hän jopa iloitsee siitä, että ihmiset soittavat hänelle useamman kerran saman päivän aikana. Lisäksi hän ilahtuu Robinilta saamastaan uudesta kirjeestä, mutta toteaa, ettei haluaisi enää palata suhteeseen tämän kanssa. Hän näkee suhteen vaativan liikaa taloudenhoidollisia ja ajallisia uhrauksia, joita Robin hänen mielestään pitää itsestäänselvyytenä: ”Ajatella, on ollut aika jolloin minulla oli varaa miehiin.” Kertoja kokee, että naisen ja miehen dynamiikassa mies on aina lapsi ja nainen äiti, vaikkei tällä lapsia olisikaan. (NP, 227, 231.)

Reifungsromanille ominaisesti kertoja ei enää haaveile miehen läsnäolosta tulevaisuudessa, vaan nauttii sinkkuudestaan. Hän on muiden *Reifungsromanien* sankarittarien tavoin vapauttanut itsensä hoivaajan roolista ja alkanut sen sijaan pitää itsestään huolta. (ks. esim. Waxman 1990, 57, 86.)

Kesäkuussa, kesäpaikalla ollessaan, kertoja kirjoitti päiväkirjaansa runon huimauksestaan:

Seurani nimi on tänä kesänä huimaus,
 sen vuoksi en voi katsella muita,
 en pitkiä miehiä,
 tähtiä, keloja,
 en latvassa laulavaa lintua,
 en korkeita puita,
 en juoda maljoja pohjaan. (NP, 58.)

Huimaus helpottaa kirjan loppupuolella. Matkalla kauppaan kertoja törmää kahteen mieheen, jotka katsovat puistonpenkillä lintuja ja puunlatvoja. Hän liittyy seuraan ja puita tarkkaillessaan oivaltaa, ettei häntä enää huimaa. Kertoja viittaa suoraan aiemmin kesällä kirjoittamaansa runoon pohtiessaan, että nyt hän voi taas katsoa taivasta, lintuja, miehiä ja korkeita puita ja juoda maljansa pohjaan. (NP, 221.)

Fyysisen kunnon paraneminen on merkki laajemmin tapahtuneesta kehityksestä – *Reifungsromanille* tyypillisesti kertoja on toipunut fyysisestä sairaudestaan samalla, kun on oppinut arvostamaan henkistä kestävyyttään. Kertojan fyysinen toipuminen voidaan nähdä merkkinä uudesta itsetietoisuudesta ja -riittoisuudesta. (vrt. Waxman

1990, 80.) Runossa mainittu korkealle näkeminen ja maljojen pohjaan juominen vertautuu unelmoimiseen ja elämästä nauttimiseen, elämän kokonaisvaltaiseen kokemiseen. Tämän on mahdollistanut kertojan läpikäymä henkinen matka. Matkan seurauksena hän ymmärtää paremmin myös vanhuutta. Hän pohtii vanhuuden olevan ”pitkä herkkyyden vaihe”, jolloin ”voi ilman taloustöitä keskittyä vain elämän tutkimiseen, syventyä ja ilmaista”, miettiä elämää ja ”[i]hmetellä tätä merkillistä kokemusta kaikessa rauhassa” (NP, 222). Pohdinnoissa on suuri kontrasti alun ajatukseen vanhuudesta sairautena, joka jää pysyväksi (NP, 14). Kertoja näkee nyt vanhuudessa hyviäkin puolia, mahdollisuuksia kiireettömään mietiskelyyn ja ihmettelyyn. Sisäisen matkansa seurauksena hänen näkemyksensä vanhuudesta on muuttunut aiempaa valoisammaksi (vrt. Waxman 1990, 57).

Kertoja pohtii sairastaneensa kesällä epämääräisen, nimettömän taudin, josta on nyt parantunut. Tätä kuvastaa myös hänen tulkintansa näkemästään unesta. Unessa kertoja näkee suuren ja kauniin hämähäkinverkon, joka kimaltelee ja välkkyä ja jota pitkin kävelee kullanvärinen hämähäkki. Ensin kertoja tulkitsee verkon kuvastavan kuolemanverkkoa, jossa on ymmärtänyt olevansa, mutta haluaakin tulkita sen elämänverkkona, joka ”välkehtii taivaan kupuna ihmiselle silloin kun hän voi hyvin”. (NP, 205). Kertojan myönteisempi tulkinta unestaan kertoo hänen paremmasta mielentilastaan. Hän tuntee olevansa elämänverkossa, ei kuolemanverkossa, ja valitsee tietoisesti elämän kuoleman sijaan. Muutos on suuri verrattuna alkua- ja keskikeskään, jolloin kertoja tunsikin tekevänsä kuolemaa ja ajatteli usein itsemurhaa. Hän sanoittaa kehitystään pohtiessaan, että on jaksanut säilyä hengissä tuskan läpi ja elää nyt ”tämänpuoleista elämää” verrattuna aiempaan elämään, joka on muuttunut tuonpuoleiseksi. (NP, 211.) Kertoja on tarinan aikana kypsytynyt *Reifungsromanin* kerronnallisen rakenteen mukaisesti kohtaamalla menneisyytensä, tottumalla nykyiseen yksinäisyyteensä ja tunnistamalla vahvuutensa tulevaisuutta ajatellen (vrt. Waxman 1990, 82). Kirjan viimeisillä sivuilla kertojaa itkettää hänelle tuntemattomasta syystä. Hän pohtii hänessä tapahtuvia muutoksia: ”Jokin minussa muuttuu yhä, kääntyy voimakkaasti, perustuksia myöten, yhdistyy ja kytkeytyy uudelleen. Syntyy ehkä voimaa. Uusia liitoksia. Ehkä jotain lujaa. Ehkä rohkeuttakin.” (NP, 238.) Kertoja on nyt toiveikas elämää ja elämän muutosmahdollisuuksia kohtaan. Tämä perinteisesti ”nuoruuden optimismina” nähty näkemys horjuttaa perinteistä vastakkainasettelua nuoruuden ja vanhuuden välillä

(vrt. Waxman 1990, 68). Kertojan sisäinen matka jatkuu yhä, ja hän uskaltaa jo unelmoida tulevasta.

Pohdinta

Olen tarkastellut maisterintutkielmassani Eeva Kilven *Naisen päiväkirjaa* Barbara Frey Waxmanin kehittämän kehitysromaanin alalajin, *Reifungsromanin* kehyksessä. Olen osoittanut, että teos kuvaa Waxmanin tutkimien *Reifungsromanien* tavoin keski-ikäisen naisen sisäistä matkaa, jonka aikana hän löytää uutta itsetuntemusta, itsenäisyyttä ja voimaa. Matkan alussa kertoja kokee psyykkistä ja fyysistä tuskaa, ajattelee synkästi ikääntymisestä ja kuolemasta ja voi huonosti ihmissuhteissaan. Mökillä ollessaan hän saa etäisyyttä ihmisiin, kokee yhteyttä ympäröivään luontoon ja eläimiin ja löytää vastauksia pohtimiinsa kysymyksiin. Loppuasetelma osoittaa kesän aikana tapahtuneen kehityksen: kertojan terveydentila on parempi ja elämäkatsomus positiivisempi, hän voi paremmin ihmissuhteissaan ja on tietoisempi omista tarpeistaan ja rajoistaan. Sisäisen matkansa seurauksena hän on kypsynyt henkisesti ja suhtautuu tulevaisuuteen toiveikkaasti.

Teos rakentaa uutta kuvaa naisen ikääntymisestä ja haastaa myyttiä passiivisesta ikääntymisestä: keski-ikästä muodostuu kuva aikana, jolloin voi löytää itsensä uudelleen, tehdä positiivisia muutoksia elämään ja järjestellä uudelleen prioriteetteja. Kertojalla on aktiivinen rooli omassa elämässään, kun hän matkustaa kohti itsensä näköistä elämää. Tämä horjuttaa perinteistä nuoruuden ja vanhuuden välistä binääristä vastakkainasettelua ja torjuu stereotyyppioita keski-ikään liittyvästä voimien hiipumisesta ja pysähtyneisyydestä. Kertoja elää kiehtovaa, intohimoista ja monitahoista elämää esimerkiksi tutkaillessaan omaa seksuaalisuuttaan. Naisten seksuaalisuus ja seksuaalinen aktiivisuus näyttää olevan yhteiskunnassa vahvasti nuoruuteen ja hedelmällisyyteen liitetty asia. Lisäksi kaiken ikäisiä naisia on usein tuomittu vapaasta seksuaalisuutensa ilmaisemisesta ja toteuttamisesta – esimerkiksi sellaisesta, joka tapahtuu parisuhteen ulkopuolella ja jonka tavoitteena ei ole lisääntyminen. *Naisen päiväkirja* osoittaa, että seksuaaliset kokemukset ja seksuaalinen mielihyvä ovat arvokkaita itsessään, ja ne voivat olla myös tärkeä osa päähenkilön kypsyminenprosessia. Avoin naisen seksuaalisuuden ja arkipäiväisten ruumiintoimintojen, kuten kuukautiskierron ja vessassa käymisen kuvaus oli 1970-lukulaisen kirjallisuuden kentällä rohkeaa ja kohua herättävää, mikä voidaan nähdä myös vahvana feministisenä tekona.

Naisen päiväkirja tarkastelee ikääntymistä uudesta näkökulmasta: sen sijaan, että ikääntyminen yhdistettäisiin henkiseen ja fyysiseen rappeutumiseen, siitä tulee kertojalle itsensä löytämisen ja kypsymisen aikaa. Teos tarjoaa konkreettisen kuvauksen naisen ikääntymisen fyysisistä ja psyykkisistä puolista. Keski-ikää luodaan uudelleen sisäisen puheen, pitkien pohdintaketjujen ja henkilökohtaisten tunnustusten avulla. Niissä Kilpi tuo esiin kertojan intohimoja, tunteita ja ajatuksia ja luo näin kuvaa keski-ikäisen naisen sisäisestä maailmasta. Tämä rikkoo raja-aitoja nuoruuden ja vanhuuden välillä ja voi muuttaa sekä nuorempien ihmisten asenteita ikääntyneitä kohtaan että yksilöiden asenteita omaa vanhenemistaan kohtaan.

Olen tutkielmassani osoittanut, että kirjallisuuden tutkimus *Reifungsromanin* kehyksessä tuottaa kiinnostavia tuloksia. *Reifungsromanin* teoriaa on hyödynnetty toistaiseksi vähän kotimaisen kirjallisuudentutkimuksen kentällä, ja sitä olisikin mielenkiintoista soveltaa esimerkiksi uudempaan kaunokirjallisuuteen. Olen tässä tutkielmassa tarkastellut keski-ikää käsittelevää romaania, mutta myös myöhempiä ikävaiheita käsitteleviä teoksia olisi kiinnostavaa tutkia *Reifungsromanin* kehyksessä. Ikääntymisestä kertomisen tutkiminen avaa uusia näkökulmia kirjallisuudentutkimukseen. Se auttaa vastustamaan ikääntymiseen liitettyjä rapping kuvia ja tuomaan esille toivoa. Lisäksi ikääntymisestä kertovaa kirjallisuutta lukiessaan lukijalle välittyy kuva ikääntymisen kokemuksesta, jolloin tällaisen kirjallisuuden tutkimus on yksi keino nostaa esiin kokemuksellista tietoa.

Naisen päiväkirja sopisi perheyhtäläisyyden periaatteen mukaisesti muidenkin lajien kuin *Reifungsromanin* kehykseen, eli sitä voisi tutkia toisestakin näkökulmasta. Mainitsin analyysissäni esimerkiksi kertojan kokemuksen yksinhuoltajaäidin roolin haastavuudesta ja sukupuoliroolien vaikuttamisesta hänen suhteeseensa poikiensa kanssa. Tästä näkökulmasta teosta voisi tulkita esimerkiksi feministisen kehityskertomuksen lajin kehyksessä, jossa sukupuoli nousee keskeiseksi ongelmaksi naisen itsensä etsimisen ohella (Felski 1989, 122). Teosta olisi kiinnostavaa tutkia myös siitä näkökulmasta, millaista kuvaa mielenterveyden horjumisesta se luo. Mielenterveyden kysymykset ovat yhä suuremmissa roolissa nykykulttuurissamme, ja *Naisen päiväkirjassa* keskeiseksi nousee nimenomaan masennustilan kuvaus. Samalla teos luo kuvaa siitä, millainen tila mielenterveyden kysymyksillä on 1970-lukulaisessa yhteiskunnassa ollut. Myös ekofeministinen näkökulma voisi olla hyödyllinen. Suhtautuminen luontoon on kertojan elämänkatsomuksessa keskeistä.

Luonnon ja eläinten seuraaminen on hänelle ensiarvoisen tärkeää, ja hän haluaa elää luontoa mahdollisimman vähän häiriten. Paikoin teos vaikuttaa kannanotolta luonnon puolesta – kertoja ei voi hyväksyä luonnon alistamista, ja samalla hän itse pääsee luonnossa ollessaan naista alistavia käytäntöjä piiloon. Valtaan liittyvät kysymykset laajenevat siis koskemaan myös luontoa.

Lähteet

Kohdeteos

Kilpi, Eeva 1978: *Naisen päiväkirja*. WSOY.

Kaunokirjallisuus

Adams, Alice 1982: *To See You Again*. New York: Penguin.

Lessing, Doris 1973: *The Summer Before the Dark*. New York: Bantam.

Taylor, Elizabeth 1971: *Mrs. Palfrey at the Claremont*. London: Chatto & Windus.

Muu kirjallisuus

Aalto, Minna 2000: *Vapauden ja velvollisuuden ristiriita: kehitysromaanin mahdollisuudet 1890-luvun lopun ja 1900-luvun alun naiskirjallisuudessa*. Väitöskirja. Helsinki: SKS.

Abel, Elizabeth, Hirsch, Marianne ja Langland, Elizabeth 1983: *The Voyage in. Fictions of Female Development*. Dartmouth College: University Press of New England.

Amrine, Frederick 2020: *Goethe and the Myth of the Bildungsroman: Rethinking the Wilhelm Meister Novels*. Cambridge University Press.

Bolaki, Stella 2011: *Unsettling the Bildungsroman: Reading Contemporary Ethnic American Women's Fiction*. Amsterdam; New York, NY: Rodopi.

Castle, Gregory 2006: *Reading the Modernist Bildungsroman*. Gainesville: University Press of Florida.

Enwald, Liisa 1989: ”Se mitä olen” – Eeva Kilpi. Teoksessa ”*Sain roolin johon en mahdu*”. *Suomalaisen naiskirjallisuuden linjoja*. Toim. Maria-Liisa Nevala. Helsinki: Otava.

Felski, Rita 1989: *Beyond feminist aesthetics: Feminist literature and social change*. Harvard University Press.

Fowler, Alastair 1982: *Kinds of Literature. An Introduction to the Theory of Genres and Modes*. Oxford: Clarendon Press.

Gullette, Margaret Morganroth 1988: *Safe at last in the middle years: the invention of the midlife progress novel*. Berkeley: U. of California P.

- Isomaa, Saija 2009: *Heräämisten poetiikkaa: Lajeja ja intertekstejä Arvid Järnefeltin romaaneissa Isänmaa, Maaemon lapsia ja Veneh'ojalaiset*. Väitöskirja. Helsinki: SKS.
- Japtok, Martin 2005: *Growing up ethnic: nationalism and the Bildungsroman in African American and Jewish American fiction*. Iowa City: University of Iowa Press.
- Jermo, Aake 1979: ”Saako arvostelija sanoa mitä ajattelee?”. *Apu* 4/1979, 30–31.
- Kaartinen, Marjo ja Salmi, Hannu 2022: *Keski-ikä: kulttuurihistoria*. Toim. Marjo Kaartinen ja Hannu Salmi. Helsinki: SKS Kirjat.
- Kilpi, Eeva 1979: Eeva Kilpi. Teoksessa *Miten kirjani ovat syntyneet 2*. Toim. Ritva Haavikko. WSOY.
- Kilpi, Eeva 2002: Kirjailijakuvia-dokumentti: Eeva Kilpi. Haastattelija Jarkko Laine. Ab Anders Engström Productions Oy.
- Koivisto, Päivi 2011: *Elämästä autofiktioksi. Lajitradition jäljillä Pirkko Saision romaanisarjassa Pienin yhteinen jaettava, Vastavalo ja Punainen erokirja*. Väitöskirja. Helsingin yliopisto.
- Kristeva, Julia 1981: Women’s Time. Teoksessa *Feminist Theory: A Critique of Ideology*, s. 31-54. Toim. Nannerl O. Keohane, Michelle Z. Rosaldo ja Barbara C. Gelpi. Chicago: University of Chicago Press.
- Labovitz, Esther 1986: *The Myth of the Heroine: the Female Bildungsroman of the Twentieth Century*. New York: Peter Lang.
- Leskelä-Kärki, Maarit 2020: Eeva Kilven Naisen päiväkirja kirjailijan tunnustuksena. Teoksessa *Päiväkirjojen jäljillä. Historiantutkimus ja omasta elämästä kirjoittaminen*. Toim. Maarit Leskelä-Kärki, Karoliina Sjö ja Liisa Lalu. Tampere: Vastapaino.
- Lival-Lindström, Maria 2009: *Mot ett eget rum: den kvinnliga bildningsromanen i Finlands svenska litteratur*. Väitöskirja. Åbo Akademis förlag.
- McWilliams, Ellen 2009: *Margaret Atwood and the Female Bildungsroman*. Ashgate, Farnham.
- Nykänen, Annu 2008: *Yksinpuhelua ja hetkien lumoa: Eeva Kilven Naisen päiväkirjan lajipiirteiden tarkastelua*. Pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto. Kotimainen kirjallisuus.
- Nykänen, Elise 2017: *Mysterious Minds – The Making of Private and Collective Consciousness in Marja-Liisa Vartio's Novels*. Helsinki: SKS.

- Parente-Čapková, Viola 2016: *The Old Woman, Decadent and Folkloristic. Teoksessa States of Decadence: On the Aesthetics of Beauty, Decline and Transgression across Time and Space Volume 1*. Toim. Guri Barstad ja Karen P. Knutsen. Cambridge Scholars Publishing.
- Pratt, Annis 1981: *Archetypal Patterns in Women's Fiction*. Bloomington: Indiana University Press.
- Seutu, Katja 2009: *Olla elävän sanat: roolirunon laji Maila Pylkkösen teoksessa Arvo. Vanhaäiti puhuu runonsa*. Väitöskirja. Helsingin yliopisto. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Waxman, Barbara Frey 1985: From "Bildungsroman" to "Reifungsroman": Aging in Doris Lessing's Fiction. *Soundings: An Interdisciplinary Journal*. Penn State University Press.
- Waxman, Barbara Frey 1990: *From the hearth to the open road: a feminist study of aging in contemporary literature*. New York: Greenwood Press.